

CUPRINS

PE CÄRÄRILE MÄNTUIRII. 1822-2017	3
ISTORIA PAROHIEI ORTODOXE ROMÄNE NÄDLAC.....	5
NÄdlac. Repere geografice	7
NÄdlac. Repere istorice	8
Denumirea localității NÄdlac.....	10
NÄdlac. Repere demografice.....	11
Protopopiatul ortodox NÄdlac.....	12
Vechi biserici din NÄdlac	13
Actuala Biserică ortodoxă. Istoricul edificării (1822-1829).....	15
Turnul bisericesc	16
Chemarea la rugăciune: Clopotele bisericii ortodoxe române din NÄdlac	17
Gardul exterior al bisericii	19
Pictura interioară și sculptura	20
Hramul bisericii.....	23
Sfințirea bisericii	24
Cronologia preoților ortodocși din NÄdlac	27
Cântăreți bisericești. Corul bisericii ortodoxe române din NÄdlac	29
Cimitirele ortodoxe din NÄdlac.....	31
Școala confesională ortodoxă română din NÄdlac.....	32
Biblioteca parohială – izvor de înțelepciune spirituală.....	35
Obiecte vechi de cult	37
Activități filantropice nÄdlăcane.....	38
Frumusețea tradițiilor și a sărbătorilor ortodoxe locale	39
Asociația creștin-ortodoxă „Junii NÄdlacului”	41
„Ecclesia” – revista comunității ortodoxe din NÄdlac	42
BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ.....	43
REPERE DE SPIRITUALITATE ÎN IMAGINI.....	46

PE CĂRĂRILE MÂNTUIRII. 1822-2017

Ca fiu al Nădlacului, viața m-a purtat pe căi nebănuite, dar cunoscute Domnului, care m-au format ca om, ca personalitate și suflet. Copil al Nădlacului, îmi sunt aproape de suflet oamenii săi, îmi sunt dragi locurile copilăriei, îmi rămân în suflet pentru totdeauna amintirile vieții simple, de la țară, cu mirosul cozonacului de la Praznicul Nașterii Domnului sau ouăle pe care mama le înroșea de Sfintele Sărbători de Paști.

Familia, școala și Biserica au fost mereu parte din sufletul meu. Educația părinților mi-a insuflat credința și dragostea, respectul și stima față de un comportament decent, precum și dragostea față de aproapele. În același timp, școala mi-a oferit cunoștințele necesare pentru a reuși în viață, în activitatea teologică pe care o desfășor de peste 20 de ani. Biserica a fost cea care mi-a dat adevăratul sens pentru a urma cărarea mântuirii. Încă de pe băncile școlii, chiar dacă trăiam în vremurile de restriște ale perioadei comuniste, am simțit dragostea lui Dumnezeu și îndemnul divin pentru a urma calea preoției. Am urmat acea chemare cu încredere deplină și credință nestrămutată în voința dumnezeiască ce mi-a hărăzit un destin de slujitor al Domnului.

După mulți ani de slujire, cu voia lui Dumnezeu, am revenit în Nădlacul natal. Am regăsit oameni dragi, oameni cu credința neștirbită în Cel de Sus, am regăsit locuri care nu și-au pierdut farmecul, am găsit speranța viitorului în copiii credincioșilor, copii care vor duce mai departe tradițiile și istoria acestor meleaguri nădlăcane. Ca orice credincios care se reîntoarce cu evlavie și dor acasă, vă mărturisesc că am pășit cu mare emoție în biserica ortodoxă română

din Nădlac. Această emoție a fost repede risipită de călduroasa primire în mijlocul credincioșilor, iar viața de zi cu zi îmi confirmă faptul că obștea credincioșilor din Nădlac este o comunitate bine încheată, o adevărată familie duhovnicească cu vie credință în Dumnezeu.

Sfântul Nicodim definește biserica drept o corabie, iar credincioșii care o frecventează sunt izbăviți de furtuna păcatelor. La fel trebuie să procedăm și noi, trebuie să avem grijă de corabia care ne poartă sufletul în grija lui Dumnezeu și trebuie să o păstrăm cu sfințenie pentru a o lăsa neștirbită moștenire urmașilor noștri.

Biserica ortodoxă română din Nădlac reprezintă o filă de istorie și spiritualitate. Prezentul volum selectează principalele informații privind trecutul comunității noastre, de la vechile biserici ortodoxe din Nădlac, la actualul așezământ spiritual. Autoarea face o incursiune și o analiză pertinentă, bazată pe informații documentare inedite, a cronologiei și evoluției spiritualității ortodoxe în Nădlac.

Acum, la aniversarea a 195 de ani de la punerea pietrei de temelie a împunătoarei noastre biserici, acest volum vine să își aducă contribuția la sărbătorirea spiritualității ortodoxe nădlăcane, prin descrierea amănunțită a etapelor de edificare, care au început în 1822. Aspectul actual al bisericii a luat formă prin construirea turnului în anul 1883, urmând realizarea picturii interioare și a sculpturii în anii 1896-1897, pentru ca un an mai târziu să fie sfințită de către episcopul Ioan Mețianu al Aradului.

Lungul șir al preoților ne demonstrează că această Parohie a fost una dintre cele mai importante de pe meleagurile arădene, iar școala a reprezentat o parte integrantă din viața spirituală a localității noastre,

prin insuflarea de cunoștințe necesare pentru reușita în viață a tinerilor. Acțiunile culturale desfășurate în trecut pot să reprezinte o pildă vie pentru tinerii din ziua de azi, prin cultivarea sentimentului național, a credinței străbune și istoriei neamului românesc. Din păcate, astăzi observăm o alterare a tradițiilor și obiceiurilor păstrate din vechime și, de multe ori, tinerii noștri uită faptul că în fiecare casă, la loc de cinste este câte o icoană. Această icoană face parte din Biserica noastră și trebuie să devină un imbold pentru frecventarea bisericii, unde rugăciunile au o mai mare putere de sensibilizare a sufletului uman.

Binecuvântăm această lucrare de suflet care vine să lumineze trecutul, prezentul și viitorul

comunității ortodoxe române din Nădlac în această zi de mare sărbătoare creștină, când Biserica Ortodoxă îl prăznuiește pe Sfântul Ierarh Nicolae. Iar informațiile aduse la lumina tiparului de către drd. Gabriela Adina Marco ne dorim să rămână în sufletul credincioșilor și să fie un ghid al reperelor istorice și spirituale ale Nădlacului.

Suntem obligați moral să păstrăm neștirbită memoria trecutului, să păstrăm cu evlavie edificiile prezente pentru ca viitoarele generații să aprecieze în aceeași măsură, adevărata valoare istorică și spirituală a Bisericii Ortodoxe Române din Nădlac.

21 noiembrie 2017, la praznicul Intrării Maicii Domnului în Biserică.

Preot **Alexandru Cotoraci**
Conducătorul Oficiului
Parohial Ortodox Român din Nădlac

ISTORIA PAROHIEI ORTODOXE ROMÂNE NĂDLAC

Nădlac. Repere geografice

Nădlacul reprezintă cel mai vestic punct al județului Arad, aflându-se la 20°45' longitudine estică și 46°10' latitudine nordică¹. Se întinde pe o suprafață de 133,15 km², din care suprafața extravilană este de 121,17 km², reprezentând 1,74% din suprafața totală a județului Arad (7654 km²).

Din punct de vedere al administrației civile, Nădlacul aparține de județul Arad, făcând parte din Comitatul Cenad înainte de anul 1918. În partea estică a Nădlacului, la 10 km depărtare, se află localitatea Șeitin. La nord-est, la 14 km, se află localitatea Peregul Mic. În vest și nord, Nădlacul se învecinează cu Republica Ungaria, iar în sud, dincolo de Mureș, se găsește localitatea Igriș (jud. Timiș). Nădlacul se află la aproximativ 50 de km depărtare de municipiul Arad.

Nădlacul este o localitate exclusiv de câmpie, fiind plasată în totalitate în Câmpia Nădlacului ca parte a Câmpiei Aradului, ce este modelată de râul Mureș în partea sa sudică. Înălțimile medii se situează între 80 și 140 m. La sud se găsește Lunca Mureșului, o porțiune

formată din aluviuni, adesea inundabile. Printre bogățiile subsolului, în zona Nădlacului se găsesc pungi cu țiței, gaze naturale și apă geotermală. Cernoziomurile² care alcătuiesc solul câmpiei, fac din aceasta o zonă excelentă pentru agricultură. Aici se întâlnesc cernoziomuri carbonatice, gleizate, sau cernoziomuri în diferite stadii de gleizare.

Clima zonei³ este temperat continental-moderată, cu influențe mediteraneene. Temperatura medie anuală oscilează între +10-12°C. Datorită poziției fizico-geografice, a condițiilor climatice și configurației reliefului, vegetația naturală a teritoriului orașului Nădlac este inclusă în formațiunea zonală de silvostepă și chiar de stepă (suprafețele orizontale ale câmpiei Nădlac-Pecica) și vegetației de luncă (valea Mureșului). Fauna zonei este parte a subregiunii euro-siberiene, caracterizată la Nădlac prin prezența rozătoarelor, a prepelițelor, fazanilor etc. Ihtiofauna zonei Nădlac cuprinde zonele mreiei, a crapului, a somnului etc.

¹ Aradul, permanență în istoria patriei, Arad, 1978, p. 11.

² Aurel Ardelean, *Flora și vegetația județului Arad*, București, edit. Academiei Române, 2006, p. 30-31.

³ Ștefan Costea; Dumitru D. Costea, *Șeitin. O așezare românească milenară de pe Mureșul Inferior*, Arad, edit. Mirador, 1998, p. 39.

Nădlac. Repere istorice

Locuirea zonei în care se află localitatea Nădlac este documentată prin descoperiri arheologice de epoca bronzului (cultura Otomani) de la Pecica, Pereg, Aradul Nou etc. Monedele și alte obiecte din epoca traco-dacică indică faptul că aceste teritorii erau locuite de triburile de origine tracică – agathirșii și dacii. Atât pentru traco-daci, cât și pentru romani, râul Mureș prezenta o mare importanță strategică și comercială. Dovezi în acest sens sunt descoperirile din cetățile daco-romane din apropierea Nădlacului: Morisena (Cenad) și Ziridava (Pecica) mărturii arheologice constând în cărămizi cu inscripția „Leg XIII G”. Influența romanilor în zonă este dovedită și de monedele scoase la iveală la Nădlac. Aceste monede au fost emise de împărații Traian, Hadrian, Antoninus Pius, Alexander Severus, însă apar și efigiile Faustinei Junior și Iulia Domna. De asemenea, au fost identificate și monede din perioada lui Constantin cel Mare (secolul al IV-lea)⁴.

În secolul al XV-lea, Nădlacul a constituit centrul unuia din cele mai mari domenii nobiliare bănățene, fiind în stăpânirea familiei de origine sârbă Iakșič. După ocuparea Serbiei de către turci, numeroși locuitori ai zonei, în special cei de religie ortodoxă, se refugiază spre nord, în Ungaria. În jurul anului 1464, ca recunoștință a meritelor militare, nobilul sârb Dimitar Iakșič a primit în dar de la regele Matei Corvin, moșia Nădlac în comitatul Cenad, la nordul Mureșului. Aici a construit o cetate fortificată cu turn.

Cetatea era împrejmuită cu un zid de apărare din pământ și lemn. Împreună cu nobilul Iakșič au venit din Serbia și câteva familii de supuși – aproximativ 50 la număr. Imediat după așezarea la Nădlac, Iakșič a început construirea unei biserici ortodoxe, cunoscută azi sub numele de „biserica din Dolmă”.

În anul 1514, una din importantele bătălii ale lui Gheorghe Doja contra nobilimii s-a desfășurat la Nădlac (27 mai)⁵, participând la luptă și populația locală.

În anul 1557-1558, la Nădlac existau 50 case, iar mare majoritate a locuitorilor erau sârbi, precum și români și unguri. A doua jumătate a secolului al XVI-lea este dominată de permanentele lupte de cucerire a cetății Nădlac dintre turci, unguri și austrieci. Până la pacea de la Karlowitz, Nădlacul a cunoscut dese schimbări de stăpâni (musulmani sau creștini).

După războiul austro-turc și pacea de la Passarowitz din 1699, regiunea Mureșului Inferior a fost organizată ca zonă de graniță între cele două mari imperii: cel Otoman (la sud) și cel Habsburgic (la nord). Pe malul nordic al Mureșului au fost instalate 23 de puncte de pază printre care s-a numărat și Nădlacul, alături de: Șoimoș, Radna, Arad (unde era comandamentul central), Felnac, Sănnicolaul Mare și o localitate lângă Cenad (probabil Mako)⁶. Soldații (haiduci și husari) erau angajați dintre locuitorii sârbi din zonă sau cei emigranți din sud. La Nădlac erau angajați 50 de haiduci și 25 de husari. Drept salariu aveau 36 florini – husarul și 25 fl. – haiducul (pedestrașul). Autoritățile au solicitat ca toți ceilalți

⁴ Petre Țiucra, Pribeagul, *Pietre rămase. Contribuție la Monografia județului Arad*, București, Imprimeria Căilor Ferate Române, 1936, p. 231-238.

⁵ *Ibidem*, p. 300-301.

⁶ *Ibidem*, p. 350.

locuitori ai satelor mureșene (de la Șoimoș la Mako – azi în Ungaria) să-și mute casele cât mai aproape de râu pentru a putea apăra cât mai eficient zona.

În 1701 se spune că Nădlacul era locuit de „Sârbime aproape în întregime”, iar locuitori „sunt ca la 600 gospodari (capi de familie – n.r.) foarte buni”. Dar după pacea de la Karlowitz (1718) s-a desființat zona de graniță de pe Mureș și Tisa. Sârbii de aici au început să emigreze în Rusia sau în Serbia, angajându-se tot ca grăniceri. La Nădlac și în zonă au rămas doar câteva familii de sârbi, care, cu timpul, s-au românizat.

După anul 1751, alături de vechile familii românești și sârbești, în Nădlac s-au așezat numeroase familii de origine română provenite din Ardeal. Acest exod de populație românească originară din zona muntoasă a Ardealului este consemnat până la sfârșitul veacului al XVIII-lea.

Ca recunoaștere a hărniciei locuitorilor și a vechimii așezării, în anul 1752, coroana austriacă ridică Nădlacul la rangul de oraș și îi conferă dreptul de a folosi sigiliu. Pecetea Nădlacului are desenat un turn (care simbolizează cetatea veche A FAMILIEI IACSICI) și un mănunchi de spice (simbolul hărniciei nădlăcanilor), având legenda: „SIGILLUM COMUNITATIS NAGYLAK 1752”⁷.

Exodul de populație sârbească din Nădlac a fost compensat de imigranți slovaci, la începutul secolului al XIX-lea. Și în acest secol, administrația habsburgică a continuat să aducă în aceste părți ale imperiului diverse etnii, care să contracareze preponderența elementului românesc. Acum însă, colonizările sunt mult mai reduse decât înainte, atât în ceea ce privește numărul celor veniți, cât și din punct de vedere al diversității etnice. La începutul secolului trecut (1800-1805), la Nădlac s-au așezat coloniști slovaci.

Încă de la stabilirea, în anul 1803, a slovacilor în orașul Nădlac, această localitate a reprezentat, și continuă să reprezinte și astăzi, leagănul comunității slovacilor din România. Orașul Nădlac a fost și rămâne un model de inter-culturalitate, un model de diversitate culturală și de integrare socială. Comuniunea dintre români și slovaci rămâne exemplară, aceștia din urmă integrându-se deplin în sânul societății românești, contribuind la asigurarea diversității culturale a acesteia.

⁷ *Ibidem*, p. 366-367.

Denumirea localității Nădlac

Cercetătorii au emis mai multe ipoteze în ceea ce privește numele localității⁸. O primă ipoteză afirmă că numele localității provine din latinescul *Magnus Lacus*, care înseamnă „Marele Lac”. Altă variantă susține că denumirea de Nădlac este derivată din cuvântul maghiar *nad* („trestie”), plantă care în trecut creștea din belșug pe aceste meleaguri. O a treia variantă afirmă că numele localității provine din cuvântul compus din limba maghiară *Nagylák* („mare colonie”). De asemenea, este menționată ipoteza care susține că numele localității provine din limba slavă, prin filieră maghiară: *Lok* („vale, adâncitură, luncă”), tradus prin „Lunca mare” sau „Lunca cu trestii”. În limba sârbă, *mnoga* înseamnă „mare, mult”, iar *lokva* înseamnă „băltoacă, iaz”, prin urmare, denumirea localității s-ar putea traduce prin „locul cu multe bălți”, din cauza albiilor neregulate ale Mureșului care provocau dese inundații. Primul document în care

apare pomenită localitatea datează din anul 1192, cu denumirea de *Noglok*. Numele localității Nădlac este amintit frecvent și sub diverse forme, în diferite cronică sau acte de donație, emise pe întreaga perioadă medievală: *Noglok* (1192, 1313, 1332-1337, 1374, 1412, 1425); *Naghlok* sau *Nogh-lok* (1313); *Naglak* (1421, 1424); *Naghlaak* și *Nagh-laak* (1424); *Naglak* (1428, 1451, 1502, 1530, 1559, 1596, 1597, 1654); *Naglach* (1454); *Naghlak* (1462); *Naghlack* (1470); *Nagylak* (1488, 1656, 1764); *Nadlacck* (1488, 1550); *Nadlag* (1559); *Nagilak* (1597); *Nagy-lak* (1654); *Nadgy-Lak* (1656).

În prima jumătate a veacului al XX-lea, este menționată denumirea de *Lacul Mare* în special în documentele legate de apărarea armată a văii Mureșului. Astăzi, denumirile oficiale ale localității sunt: *Nădlac*, în limba română și *Nadlak*, în limba slovacă.

⁸ Gabriela Adina Marco, „Numele localității Nădlac”, în *Ecclesia* (Nădlac), anul XIV, nr. 4 (59), august 2013, p. 1-2.

Nădlac. Repere demografice

Tabelul nr. 1. Situația etnică a Nădlacului.

NAȚIONALITĂȚI	1850	1880	1900	1910	1920	1930	1941	1956	1966	1977	1992	2002	2011
Slovaci	4877	5598	7424	7651	8520	7754	8298	5272	4454	4864	4425	3852	3179
Români	3390	3293	4358	4330	4856	3699	3540	3061	2910	2999	3383	3740	3281
Maghiari	471	820	1395	1439	544	503	360	392	345	353	345	280	178
Sârbi	221	214	242	251	-	154	-	65	56	49	26	7	11
Evrei	203	-	-	-	-	108	-	13	-	5	-	-	-
Țigani	119	-	-	-	-	75	-	20	92	56	164	165	365
Germani	58	137	122	150	68	51	86	25	25	39	33	37	21
Ruteni	-	25	52	106	-	103	-	5	4	4	5	46	32
Bulgari	4	-	-	-	-	-	-	2	-	4	2	2	-
Alții	10	559	38	116	-	20	-	25	18	32	67	15	331
Total	9353	10646	13631	14043	13988	12467	12284	8880	7904	8405	8450	8154	7398

Tabelul nr. 2. Situația confesională a Nădlacului.

CONFESIUNEA	1824	1827	1845	1850	1851	1875	1880	1883	1900	1910	1924	1930	1992	2011
Ortodocși	1717	4094	3130	2909	2900	3081	2969	2300	3771	3807	3401	3115	3169	3162
Greco-catolici	27	373	120	794	783	1041	982	1200	1117	1066	1227	919	221	141
Romano-catolici	37	-	600	599	567	736	744	779	1089	1257	1400	678	1144	941
Reformați	22	30	90	115	97	49	69	46	169	142	154	106	66	41
Evangelici-lutherani	2074	4194	6700	4733	4908	4956	5605	5600	7197	7463	7884	7315	3530	2378
Izraeliți	16	20	60	203	198	308	266	290	249	254	162	129	-	-
Alții	-	-	-	-	-	-	11	-	39	54	366	205	382	776
Total	3893	8371	10700	9353	9453	10171	10646	10215	13631	14043	14594	12467	8450	7398

În primii ani ai secolului al XIX-lea, una din ultimele mari colonizări efectuate de către administrația habsburgică în zona Banatului a adus la Nădlac o numeroasă populație de origine slovacă. Încă de la așezarea lor aici, slovacii au constituit majoritatea locuitorilor. O comunitate bine încheagată de greco-catolici apare la Nădlac începând cu anul 1847, iar în perioada 1948-1990, reprezentanții acesteia au revenit

în rândurile ortodocșilor. După anul 1872 se poate vorbi la Nădlac de comunitatea ortodoxă sârbă, separată de comunitatea ortodoxă română⁹.

La ultimele două, recensăminte numărul total al nădlăcanilor a fost de 8154 persoane în anul 2002, iar peste zece ani, în 2012, s-a constatat că populația a scăzut până la cifra de 7398 locuitori.

⁹ Idem, „Despărțirea dintre comunitățile românească și sârbească de la Nădlac”, în *Administrație românească arădeană. Studii și comunicări*, vol. III, coordonatori Doru Sinaci și Emil Arbonie, Arad, „Vasile Goldiș” University Press, 2011, pp. 82-101.

Protopopiatul ortodox Nădlac

Parohia Ortodoxă Nădlac face parte astăzi din Protopopiatul Ortodox Român Arad, Arhiepiscopia Aradului, însă în trecut a fost centru de Protopopiat.

Protopopiatul Nădlac a fost atestat documentar pentru prima oară la mijlocul secolului al XVIII-lea. Acesta a fost înființat probabil datorită importanței localității de-a lungul secolelor XV-XVIII, deoarece era un puternic centru nobiliar sârb. Odată cu înființarea graniței pe Mureș, Nădlacul a fost un centru grăniceresc deosebit de important, aici trăind o însemnată comunitate ortodoxă.

Printre protopopii Nădlacului amintiți în documente se numără **Petru Bogdanov**¹⁰, preot în Bătania, care a activat în această funcție în prima jumătate a veacului al XVIII-lea. Acesta a fost hirotonit de episcopul Aradului Ioanichie Martinovici (1710-1721) și instalat protopop de episcopul Isaia Antonovici (1731-1748).

În anii 1754-1755, episcopul Aradului Sinesie Jivanovici (1731-1768) efectuează vizite canonice în cele opt protopopiate arădene: Arad, Buteni, Hălmagiu, Pecica, Nădlac, Șiria, Vărădia și Zărand. Cu această ocazie, întocmește o conscripție care reflectă starea politico-bisericească a Episcopiei și care cuprinde

informații despre numărul parohiilor și filiilor, situația bisericilor, preoții și numărul caselor. Date¹¹ referitoare la Protopopiatul Nădlac se regăsesc și în conscripția episcopului Sinesie Jivanovici din anul 1755. Din această conscripție aflăm că protopopul Nădlacului avea sub jurisdicția sa patru comunități ortodoxe, și anume: Nădlac, Cenad, Semlac și Șeitin. Toate cele patru biserici aveau hramul Sfântul Ierarh Nicolae. În acea perioadă, deși localitatea Bătania aparținea de Protopopiatul Pecica, totuși preotul **Ioan** de aici era protopop de Nădlac.

Un document din 1767 se precizează că Protopopiatul Nădlac cuprinde trei localități: Nădlac, Cenad și Bătania, protopop fiind **Petru Bojdarovici** din Bătania.

În anul 1822, documentele vremii vorbesc despre preotul emerit **Pavel Mercea**, protopop de Nădlac¹².

La începutul veacului al XIX-lea, protopopiatul Nădlac se desființează, iar localitățile trec în subordinea Protopopiatului Arad.

În perioada interbelică, Parohia Nădlac făcea parte din Protopopiatul Pecica, pe toată durata de existență a acestuia.

¹⁰ Pavel Vesa, *Episcopia Aradului. Istorie. Cultură. Mentalități (1706-1918)*, Cluj-Napoca, edit. Presa Universitară Clujeană, 2006, p. 557.

¹¹ I. D. Suci, Radu Constantinescu, *Documente privitoare la Istoria Mitropoliei Banatului*, vol. I, Timișoara, edit. Mitropoliei Banatului, 1980, p. 204; P. Vesa, *op. cit.*, p. 199, 704; Idem, *Episcopia Aradului. 1706-2006*, Arad, edit. Gutenberg Univers, 2007, p. 59.

¹² Arhiva Arhiepiscopiei Ortodoxe Române a Aradului (A. A. O. R. Arad), Registrul actelor 1822.

Vechi biserici din Nădlac

Biserica din Dolmă. Primele date concrete despre existența unei comunități ortodoxe la Nădlac datează din veacul al XV-lea, odată cu așezarea sârbilor pe malurile Mureșului. Imediat după așezarea la Nădlac, nobilii Iakšić au ordonat construirea unei biserici ortodoxe în imediata apropiere a cetății lor, cunoscută astăzi sub numele de „biserica din Dolmă”¹³.

Ideile husite și apoi cele ale reformelor lui Martin Luther, care au circulat în Europa secolelor XV-XVI, au ajuns și la Nădlac. Stăpânul domeniului Nădlac, Petru Jakšić, a luat în căsătorie pe Ana – fiica unui nobil ceh husit. Căsătoria s-a încheiat cu condiția ca Ana să își păstreze credința străbunilor săi. Legenda spune că din această cauză, Iakšić nu a construit un nou lăcaș de cult, ci a împărțit biserica din fața cetății cu un perete la mijloc: de o parte, slujeau ortodocșii, iar de cealaltă parte, husiții. Ideile formulate de Martin Luther, prin stăpâna Ana, au fost adoptate de către supuși. Aceștia au construit o biserică la Nădlac, care, se pare, este cea mai veche biserică lutherană din Transilvania¹⁴. În veacurile al XIV-lea și al XV-lea, stilul arhitectonic abordat de majoritatea noilor construcții era cel gotic, predominante fiind bisericile-hală. De asemenea, o altă caracteristică a fost faptul că

aceste construcții erau în proporție aproape de 100% de zid¹⁵.

Biserica din Velj. În anul 1699, în urma Păcii de la Karlowitz, s-a instalat la Nădlac un punct de graniță pe Mureș între Imperiile Habsburgic și Otoman, unde au fost angajați sârbi emigrați din Imperiul Otoman. Aceștia au demolat vechea cetate a familiei nobiliare sârbe Iakšić, re folosindu-se materialul pentru a se construi un nou lăcaș de cult, cunoscut astăzi sub numele de „Biserica din Velj”. Deoarece în această zonă nu s-au efectuat cercetări arheologice și nu se păstrează documente scrise, perioada de construire a lăcașului de cult nu este bine definită. Vechea „biserica din Dolmă”, construită de Iakšić în secolul al XV-lea, dăinuia și atunci, dar era mică, în pericol de a se prăbuși și nu se mai puteau oficia servicii religioase acolo.

Noua biserică a fost construită pe malul apei Velj, care ulterior a fost asanată, astăzi fiind o stradă din cartierul nădlăcan Bujac (str. Mihail Kogălniceanu). Conform unei legende locale, credincioșii veneau la biserică cu luntrea pe Velj, deoarece noroiul de pe stradă făcea dificil accesul la lăcașul de închinăciune.

Biserica veche din Velj a fost construită în stil navă, pe un teren de 425 stânjeni pătrați¹⁶. Alte detalii referitoare la clădirea bisericii (suprafața construită,

¹³ Gabriela Adina Marco, „Familia nobiliară Jakšić de Nădlac”, în *Ecclesia* (Nădlac), anul XI, nr. 3 (44), august 2010 [nr. 4 (45), noiembrie 2010], p. 2-3.

¹⁴ P. Țiucra, Pribeagul, *op. cit.*, p. 228, 304.

¹⁵ Ioan Godea, *Arhitectura din România între anii 1300-1700. Sinteze. Crestomație. Reconstituiri. Imagini*, Oradea, edit. Primus, 2011, p. 171.

¹⁶ Arhiva Parohiei Ortodoxe Române Nădlac, *fond Oficiul Parohial Ortodox Român* (A. P. O. R. Nădlac), dosarul nr. 37/1880-1918, f. 7-8.

înălțime, turn etc.) nu se mai păstrează. În anul 1870, locul pe care a fost construită „biserica din Velj” era teren viran, care a fost vândut ulterior, iar banii rezultați au fost utilizați pentru renovarea turnului actualei biserici.

La mijlocul veacului al XVIII-lea, unul dintre cei mai cunoscuți pictori de biserici din spațiul arădean a fost macedo-românul Ștefan Tenețchi (? – 1798)¹⁷. Printre multele lăcașuri de cult, înfrumusețate în interior de pictura acestuia, se numără și această biserică din Nădlac, unde s-a remarcat amprenta picturală a lui Ștefan Tenețchi, lăsată mărturie pe iconostas și pe icoane.

Toate icoanele pictate de Ștefan Tenețchi pentru biserica nădlăcană sunt realizate pe lemn,

folosind culori de ulei. Imaginea sfinților pictați de Ștefan Tenețchi nu se încadrează în stilul clasic bizantin de pictură a bisericilor ortodoxe. La Tenețchi stilul de realizare al icoanelor se apropie mai mult de pictura occidentală. Culorile sunt vii, iar personajele au trăsături ale feței bine definite. Pictorul pune accentul pe conturarea ochilor, care sunt mari, luminoși, fiind, totodată, principala caracteristică de recunoaștere a icoanelor realizate de Tenețchi.

¹⁷ Horia Medeleanu, „Pictorul Ștefan Tenețchi. Viața și opera”, în *Ziridava* (Arad), 1987, nr. XV-XVI, pp. 357-378.

Actuala Biserică ortodoxă. Istoricul edificării (1822-1829)

La începutul veacului al XIX-lea, micuța biserică din Velj „pornea spre ruinare”. Desele revărsări ale Mureșului și intemperiiile vremii au contribuit la slăbirea temeliei bisericii. Tot în acea perioadă, la Nădlac are loc o explozie demografică fiind astfel imperativ necesar a se construi o nouă biserică. Pregătirile pentru ridicarea lăcașului de cult au început încă din 1810. Până la terminarea construcției, credincioșii nădlăcani au contribuit cu diverse sume pentru a se putea finanța ridicarea unei noi biserici. Cel care se ocupă cu efectuarea și supravegherea lucrărilor de edificare a noii biserici ortodoxe la Nădlac a fost Francisc Schvab¹⁸ din Kikinda Mare (astăzi în Serbia). La data de 28 aprilie 1822, în prezența a numeroși nădlăcani, s-a pus piatra de temelie a noii biserici¹⁹. Într-un inventar din 1870 se face precizarea că biserica este construită pe un teren de 552 stânjeni pătrați, suprafața construită fiind de 380 stânjeni pătrați.

Aspectul de astăzi al bisericii datează de la sfârșitul secolului al XIX-lea, când clădirea a suferit reparații aproape în întregime: a fost înălțată, s-a modificat turnul și acoperișul acestuia, s-a pictat

biserica în interior, a fost realizat iconostasul și celelalte elemente de sculptură interioară și a fost pusă pardoseala de piatră.

Locașul de cult ortodox de la Nădlac este construit din cărămidă, având o lungime de 36 m, o lățime de 15 m și o înălțime în dreptul turnului de 48,80 m. Biserica ortodoxă română din Nădlac este o clădire stil navă dreptunghiulară, altarul terminându-se cu o absidă semicirculară, având un turn-clopotniță în partea de vest. Stilul arhitectonic este baroc. Amvonul și pronaosul sunt puțin înălțate față de naos (cu două trepte). Accesul în biserică se face prin două intrări, una pe partea de apus și una pe partea de miazăzi, la care se adaugă încă o intrare pe partea de miazăzi, care permite accesul spre cafaz și spre clopotniță. În tradiția nădlăcană, intrarea dinspre miazăzi se numește „ușa bărbaților”, iar cea dinspre apus, poartă denumirea de „ușa femeilor”. Biserica este luminată natural prin 10 ferestre de dimensiuni mari (câte 4 pe laturile de nord și sud și câte una pe laturile de vest și est). Ferestrele sunt din fier forjat cu sticlă transparentă. Au o formă dreptunghiulară, partea de sus fiind ușor rotunjită.

¹⁸ Gabriela Adina Marco, „Istoricul construirii bisericii ortodoxe române din Nădlac”, în *Ecclesia* (Nădlac), anul IX, nr. 2 (32), aprilie 2008, p. 2.

¹⁹ Ludovit Haan; Daniel Zajac, *Dejepis stareho i noveho Nadlaku*, Nadlaku, vidal D.Z.S.Č.R.S., 1994, p. 15.

Turnul bisericesc

În ședința comitetului parohial²⁰ din data de 1/13 decembrie 1880 se constată că „din cauza că turnul bisericii la trasul campanelor²¹ devine în mișcare, carea mișcare poate fi dăunoadă pentru întreg edificiul bisericesc”. Drept urmare, se ia în considerare propunerea reparării turnului bisericii. După mai multe cercetări la bisericile învecinate pentru a vedea diferite modele de turn bisericesc, membrii comitetului parohial au ajuns la concluzia că turnul bisericii ortodoxe de la Lipova s-ar potrivi cel mai bine cu aspectul arhitectural al bisericii din Nădlac. În 1882, o comisie nădlăcană s-a deplasat la Lipova ca să vadă „lăudatulu turn alu bisericeii greco-orientală de acolo”. În 28 aprilie 1883, toate lucrările la turn și reparările exterioare au fost încheiate.

Acoperișul turnului bisericii este considerat o bijuterie în domeniu. Același tip de turn este întâlnit în România doar la Biserica ortodoxă română din Lipova

și la cea din Igrîș (jud. Timiș). Înalt de 10 m, acoperișul turnului se poate vedea de la o distanță destul de mare de Nădlac, aproximativ 7 km. Pe cele patru colțuri ale turnului sunt plasate câte 4 torțe (potire cu foc), dispuse pe trei nivele, reprezentând pe cei 12 Apostoli. Din cele patru colțuri se înalță 4 stâlpi uniți la vârf, care întruchipează pe Maica Domnului. Acoperișul este o combinație de stiluri artistice – baroc, rococo, simbolism. Este o reprezentare simbolică a Pogorării Duhului Sfânt peste Sfinții Apostoli în ziua Cincizecimii. La baza acoperișului turnului, pe toate cele patru laturi este înscris cu cifre aurite anul în care a fost înălțat turnul: 1883.

Partea superioară a turnului a fost acoperit cu aramă și a fost garantat pentru un secol. După aproape un secol și jumătate, splendoarea și trăinicia turnului de la Nădlac rămân dovadă vie a trăinicieii lucrului bine făcut.

²⁰ Gabriela Adina Marco, „Turnul Bisericii Ortodoxe din Nădlac”, în *Ecclesia* (Nădlac), anul III nr. 4,5 (16, 17) mai, iunie 2001, p. 3.

²¹ Adică a clopotelor.

Chemarea la rugăciune: Clopotele bisericii ortodoxe române din Nădlac

„Glasul Sfintei Liturghii”, cum spune imnul religios, poate fi auzit în toată lumea creștină cu ajutorul clopotelor. Acestea cheamă credincioșii la slujbele religioase, anunță bucuria, tristețea, intemperiiile vremii. Biserica nu influențează viața localităților doar duminica sau în zilele de sărbătoare prin slujbele religioase, ci și în viața de zi cu zi a localităților, este prezentă prin clopotele care ritmează din cele mai vechi timpuri viața și activitatea oamenilor. Un exemplu în acest sens este faptul că bătrânii satelor la prânz, când se trăgeau clopotele, își lăsau îndeletnicirile pentru a servi masa. Seara, clopotul era semnul că se oprește lucrul de peste zi și se servește la odihnă.

În vechea biserică din Velj se foloseau trei clopote²². După construcția actualei biserici, acestea au fost transferate aici de la vechiul locaș de cult. După un deceniu, clopotele au dat semne de uzură, apărând fisuri. Se simțea nevoia realizării unor noi clopote. În arhiva parohială se păstrează un act²³ din anul 1838 care cuprinde o listă cu credincioșii ortodocși care au donat diferite sume de bani și diferite cantități de bucate pentru realizarea de noi clopote.

Într-un inventar ce datează din anul 1870²⁴ se face precizarea că biserica ortodoxă nădlăcană dispunea la acea vreme de patru clopote: unul de 9

„centanarii”, al doilea de 5, al treilea de 4 și al patrulea de 160 [?].

În timpul primului război mondial, din cauza nevoilor de metal ale armatei, se rechiziționează de la biserici și de la cetățeni, orice surplus de metal. Inițial s-au făcut donații „voluntare”, iar mai apoi impuse. În ședința din 25 octombrie 1915 stil nou²⁵, comitetul parohial decide ca biserica să „ofere de bunăvoie” clopotul al II-lea și cel mic (în greutate totală de 550 kg.), „tot astfel și lusterul de aramă galbenă” din biserică pentru trebuințele armatei.

Date concrete și complete despre clopotele din turnul bisericii ortodoxe de la Nădlac sunt cuprinse într-un inventar al obiectelor de aramă, datând din 1916. Documentul²⁶ a fost necesar în vederea inventarierii și rechiziționării pentru armata austro-ungară a clopotelor bisericilor din întreaga Monarhie Austro-Ungară. Clopotul **Mare** a fost turnat la Arad la firma Hönig, este fără inscripții, datează din anul 1884 și are 750 kg. Clopotul **Al doilea** este turnat la Timișoara de Edgarten, datează din 1841, este fără inscripții și are 249,5 kg – 499 fonți. Clopotul al treilea era cunoscut sub numele de **Neamțu**. Acesta a fost turnat la Timișoara la aceeași firmă, datează din anul 1841, nu are inscripții, are 177,5 kg – 355 fonți. Clopotul al patrulea, **Micu**, a fost turnat la Arad în 1872 de Hönig, este fără inscripții, având 120 kg – 240 fonți. În total clopotele de la biserica nădlăcană cântăreau 1297 kg.

În ședința comitetului parohial ortodox român din Nădlac ținută în martie 1916 se hotărăște ca pentru

²² Pavel Vesa, *Biserici de lemn de odinioară din județul Arad*, Arad, edit. Gutenberg, 1997, p. 55; Idem, „Biserici de lemn de odinioară din Protopopiatul Arad”, în *Mitropolia Banatului* (Timișoara), 1989, anul XXXIX, nr. 3, p. 87.

²³ A. P. O. R. Nădlac, dosarul nr. 1/1800-1850, f. 86-89.

²⁴ *Ibidem*, dosarul nr. 37/1880-1918, f. 7.

²⁵ *Ibidem*, registrul nr. 60/1915-1943, f. 7.

²⁶ *Ibidem*, dosarul nr. 15/1916, f. 56.

necesitățile războiului să fie date 2 clopote (cel mare de 750 kg și cel mic de 120 kg), biserica nădlăcană urmând să se folosească în continuare doar de celelalte două clopote (427 kg)²⁷. După câteva săptămâni, se revine asupra hotărârii și se decide ca biserica să păstreze clopotul cel mare datorită sunetului său profund care „pătrunde în cele mai îndepărtate colțuri ale comunei”. În schimbul clopotelor bisericii ortodoxe de la Nădlac, armata Austro-Ungară plătește 3288 coroane, o sumă mult mai mică decât valoarea reală a acestora.

Astăzi la Nădlac la rugăciune ne cheamă cu glasul lor grav și solemn cele 4 clopote din turnul bisericii, două dintre ele fiind făurite de meșterul Frideric Hönig din Arad, în anul 1924, donații ale credincioșilor Agata Păștean²⁸, Ilie Mărginean,

Dimitrie Stoica, preotul Nicolae Mărginean cu soția Emilia, preotul Nicolae Chicin, în amintirea unor membri ai familiilor lor.

În anul 1941, a fost retopit clopotul cel mare, care s-a fisurat din cauza folosirii îndelungate: „s-a alterat tonul și nu se mai poate trage până la reparare”.

În primăvara anului 2005, clopotul cel mare s-a fisurat din nou și nu s-a mai putut utiliza. Prin urmare, s-a luat legătura cu o firmă de turnat clopote din Satu Mare, care a luat clopotul fisurat și l-a returnat într-o formă nouă. Cu ocazia reșezării clopotului în turnul bisericii, a fost montat un sistem electric de acționare a clopotului.

²⁷ *Ibidem*, f. 57.

²⁸ Gabriela Adina Marco, „Unele consecințe ale trasării graniței de stat între România și Ungaria în zona Nădlac”, în *95 de ani de la MAREA UNIRE (culegere de studii), volum omagial*, coordonator Marius Ioan Grec, Arad, „Vasile Goldiș” University Press, 2013, pp. 133-140.

Gardul exterior al bisericii

Inițial, gardul exterior al bisericii era din pământ bătut. Pe la mijlocul deceniului al patrulea al secolului trecut s-a pus problema ridicării unui nou gard, deoarece cel existent era aproape de ruinare. O parte a banilor necesari pentru realizarea gardului exterior al bisericii au provenit în urma vânzării produselor agricole de pe pământurile bisericii. În ședința comitetului parohial ținută la data de 13 februarie 1936²⁹ se decide „să se ia măsuri fără amânare pentru facerea gardului în jurul bisericii” care să fie din beton și fier forjat. Totodată se decide să se vândă la licitație cărămida din gardul vechi și astfel să se recupereze o parte din bani, iar pentru gardul nou să se cumpere cărămidă „nouă, sănătoasă”. Poarta de fier de la gardul bisericii și cărămida din zid au fost folosite pentru a împrejmui cimitirul din Bujac³⁰.

Licitațiile pentru realizarea gardului și repararea bisericii s-au desfășurat în zilele de 2 și 5 septembrie 1937³¹.

Gardul are soclu de beton, iar partea de sus este din fier. Cei care s-au ocupat de construirea gardului au fost meșterii Ioan Skroda și Andrei Rozsa contra sumei de 230000 lei, pentru partea de beton, iar pentru gardul de fier, Traian Chicin pentru 119952 lei. În ședința din data de 21 mai 1938³², comitetul bisericesc decide ca odată cu realizarea noului gard să se facă și unele lucrări în curtea bisericii, fiind înlăturați brazii bătrâni și uscați, precum și „băgrinii” (salcâmii) din spatele bisericii. Au fost plantați brazi tineri, s-au tuns brazii până la nivelul gardului, s-a nivelat terenul în curte și s-au scos buruienile.

²⁹ A. P. O. R. Nădlac, registrul nr. 60/1915-1943, f. 114, 133.

³⁰ *Ibidem*, f. 130.

³¹ *Ibidem*, dosarul nr. 5/1935-1940, f. 456; registrul nr. 60/1915-1943, f. 128.

³² *Ibidem*, registrul nr. 60/1915-1943, f. 136.

Pictura interioară și sculptura

La sfârșitul secolului al XIX-lea, biserica ortodoxă română din Nădlac a îmbrăcat haină nouă prin înfrumusețarea interioară ce a constat din pictură, sculptură și pardosire. După renovarea masivă în exteriorul bisericii, consilierii au ridicat problema înnoirii interiorului lăcașului de cult: „urmează de sine ca și interiorul se nu rămână în mai puțină luare în considerațiune cum e d.e. „Templa” care este învechită și strepusă din altă biserică catu de prezentu deabea se mai observă tipurile santiloru pe santele icoane cu nisce inscripțiuni ne-nțelese slavonesci ce nu convinu defeliu cu biserica română națională. Deci este de doritu ca și partea din întru a s. biserici să se renoească și streformeze conformu stilului orientalu românu prin ce s-ar aduce jertva bineprimită lui Ddieu.”³³. Din 1892, mai mulți pictori cunoscuți în epocă sunt contactați de către comitetul parohial nădlăcan pentru a propune planuri și costuri ale pictării interiorului bisericii nădlăcane și de realizare a iconostasului și a altor lucrări de sculptură.

Concursul pentru alegerea pictorului și sculptorului s-a desfășurat concomitent. În ședința din 30 iunie/12 iulie 1896, președintele comitetului parohial, preotul Nicolae Chicin, la insistențele fratelui său, medicul Iuliu Chicin, prezintă „ofertul domnului Ion Zaicu, pictor academic și auritor”³⁴. Oferta este primită, pictorul urmând să fie remunerat cu 3200 florini pentru pictură și cu 1500 florini pentru auritură. Plata se va face în rate, adică trei sferturi se va plăti înainte de începerea lucrului, bani din care artistul își

va cumpăra materialele necesare, iar restul după „colaudare”. În 7/19 august 1896, episcopul Ioan Mețianu aprobă contractul încheiat între Parohia ortodoxă română din Nădlac și pictorul Ioan Zaicu³⁵. Cea mai avantajoasă ofertă primită de nădlăcani pentru iconostas și celelalte obiecte de lemnărie a fost cea prezentată de familia de sculptori Bosioc (Busuioc, Busioc – în diverse documente): Nistor – tatăl, Iuliu și Iosif – fiii. Câștigătorii concursurilor de pictură și sculptură – pictorul Ioan Zaicu și sculptorii Bosioc – au semnat contractele de lucru în aceeași zi: 30 iunie/12 iulie 1896, având fiecare obligația ca totul să fie gata în exact un an de zile³⁶.

Cât timp s-a efectuat pictarea bisericii și așezarea obiectelor de lemn în lăcașul de cult s-a recurs la un artificiu în ceea ce privește slujbele religioase. Preotul nădlăcan a făcut un raport la Consistoriul Diecezan din Arad, în data de 18/30 septembrie 1896, privind situația din locașul de cult, luând drept exemplu pe protopopul Moise Bocșan, care cu ceva timp în urmă s-a confruntat cu aceeași problemă în parohia sa din Curtici. Acesta a sfințit o școală și acolo a efectuat slujbele religioase, cu aprobare de la episcop. Deoarece „pictorul Zeic s-a apucat de pingarea bisericii ... lucră cu 4 inși pe lângă sine ... Lăuntrul bisericii e plin de stâlpi, scânduri din ce este compus stelajul necesariu și alte instrumente de ale pictorului. ... La noi de 7 săptămâni ori circa s-a apucat de pingarea bisericii”³⁷. Luând exemplu parohia Curtici, la Nădlac în timpul lucrărilor de înfrumusețare

³³ *Ibidem*, registrul nr. 55/1879-1894, f. 37.

³⁴ *Ibidem*, f. 106-107.

³⁵ *Ibidem*, dosarul nr. 4/1894-1896, f. 212.

³⁶ *Ibidem*, registrul nr. 56/1894-1898, f. 107.

³⁷ *Ibidem*, dosarul nr. 4/1894-1896, f. 226.

interioară a bisericii, slujbele religioase s-au ținut în încăperea destinată școlii de fete de la școala centrală confesională: „localul ce s-a folosit în anul trecut de sală de învățământ de present se folosește de casă de rugăciune și până atunci până vom reîncepe serviciul divin în sta biserică”³⁸. În acea perioadă, cursurile speciale destinate fetelor s-au suspendat.

Ioan Zaicu³⁹ s-a născut la data de 2/14 septembrie 1868 la Fizeș-Berzovia, jud. Caraș-Severin, al doilea fiu al lui Adam și Maria Zaicu. Școala primară o face în satul natal. Ajutat de învățătorul din sat, Martin Țiapu, Ioan Zaicu deprinde meșteșugul zugrăvitului, apoi a fost trimis ca ucenic la zugravul de biserică Filip Matei din Bocșa. În octombrie 1892, Ioan Zaicu pleacă la Viena, unde s-a înscris la Academia de Arte Frumoase. Aici a urmat timp de doi ani cursurile ca auditor și alți doi ani ca student. Nesfârșitele griji materiale din anii studenției l-au determinat pe Ioan Zaicu să se întoarcă în locurile natale pentru a câștiga bani prin executarea unor comenzi de pictură bisericească. La inițiativa și la invitația unui prieten, pe care și-l făcuse la Viena, medicul nădlăcan Iuliu Chicin, Ioan Zaicu se înscrie la concursul pentru pictarea bisericii de la Nădlac. Fiind prima biserică pe care o pictează, Ioan Zaicu a dorit să își făurească un renume de bun pictor și auritor. Tehnica picturală folosită de Ioan Zaicu a fost fresca în ulei, iar pentru iconostas a pictat icoanele pe pânză, apoi le-a lipit pe lemn. Frescele lui Ioan Zaicu din biserică de la Nădlac par contradictorii prin multitudinea de stiluri în care sunt realizate (baroc, expresionism, realism, renașcentist, romantic etc.). Ioan Zaicu a realizat

„studii de atelier” chiar în cadrul „operei sale de căpătâi”, realizând în mai multe scene picturale unul sau mai multe personaje văzute din spate.

Ioan Zaicu a pictat în biserică nădlăcană următoarele scene-icoane:

- pe pereții bisericii: la nord, dinspre naos spre altar: *Crearea Evei, Punerea în mormânt, Batjocorirea lui Iisus*; la sud, dinspre naos spre altar: *Izgonirea din rai, Drumul Crucii – Simon din Cirene*.
- deasupra balconului corului: *Lăsați copiii să vină la Mine*.
- pe bolțile bisericii (câte două scene pe fiecare boltă, una la nord, alta la sud, centrul fiind lăsat liber), dinspre naos spre altar: *Sf. Ilie și Umblarea pe mare; Iisus la Lacul Siloamului și Samarineanul milostiv; Predica lui Ioan Botezătorul în pustie și Vindecarea unui demonizat; Sfinții Evangheliști Marcu și Ioan, la nord și Sfinții Evangheliști Matei și Luca, la sud, iar la mijloc e închipuit Dumnezeu-Tatăl înconjurat de cete de îngeri*.
- în altar: *Luarea de pe Cruce, Iisus Arhiereu și Răstignirea* (pe pereți); *Cain ucide pe fratele său și Jertfa lui Avraam* (pe boltă).
- pe iconostas (de la sud spre nord): registrul I: *Tăierea capului Sfântului Ioan Botezătorul, Iisus și femeia samarineană la Fântâna lui Iacob, Fuga în Egipt a Familiei Sfinte, Iona înghițit de chit*; registrul II: *Ioan Botezătorul, Iisus Hristos, Maica Domnului cu Pruncul, Sfântul Ierarh Nicolae (hramul bisericii)*; registrul III: *Pogorârea Duhului Sfânt, Botezul în Iordan, Nașterea Mântuitorului, Sfânta Treime încoronând pe Fecioara Maria (aici apare autograful artistului și anul execuției: Ioan Zaicu, 1897), Intrarea în Ierusalim, Înălțarea Domnului la ceruri și*

³⁸ *Ibidem*, registrul nr. 56/1894-1898, f. 116, dosarul nr. 4/1894-1896, f. 238.

³⁹ Dimitrie Chișa, „Ioan Zaicu (1868-1914) – pictorul bisericii ortodoxe române din Nădlac – micromonografie”, în *Ecclesia* (Nădlac), anul IX, nr. 4 (34), august 2008, p. 4-5.

Schimbarea la față; registrul IV: în mijloc apare *Învierea Domnului*, *Crucea*, *Maica Domnului* și *Apostolul Ioan*; la stânga și la dreapta, 12 dintre cele mai reprezentative figuri ale Sfintei Scripturi, icoane dispuse câte 4 în partea de jos și 2 deasupra lor. Deasupra ușilor: *Intrarea Fecioarei Maria în Biserică*, *Cina cea de taină*, *Adormirea Maicii Domnului*. Pe ușile diaconești: *Sfântul Mucenic Ștefan* (la sud), *Sfântul Arhanghel Mihail* (la nord). Pe ușile împărătești – *Bunavestire* (Fecioara se roagă și Arhanghelul Gavriil vine cu un crin în mână).

În ședința comitetului parohial din 11/23 martie 1893 se face auzită dorința de a se face un nou iconostas în locul „iconostasului prea învechitu carele este aproape a se ruina și care și în timpurile de azi încă pe toate santele icoane sunt iscălite cu inscripții străine, slavone”⁴⁰. Iconostasul este lung de 10 m și înalt de 15 m și abundă în elemente decorative. Tronurile, stranele și scaunele din biserică sunt realizate în același stil decorativ ca și iconostasul. Sunt frecvente elementele florale, în special vrejuri de viță de vie. Sculptura iconostasului și a mobilierului este realizată cu elemente decorative în stil baroc, foarte

bogate, puține suprafețe rămânând neacoperite de sculptură decorativă, care apoi a fost aurită.

După aproape 100 de ani de la realizarea picturii interioare, comitetul parohial de la Nădlac ia decizia ca ansamblul pictural să fie restaurat. În anul 2000, la data de 17 mai (joi – ziua săptămânală închinată Sfântului Ierarh Nicolae, hramul bisericii nădlăcane), s-a început ridicarea schelei în interiorul bisericii pentru a se realiza restaurarea picturii, care era afumată de la lumânările care ardeau în biserică de mai bine de un secol. Vechimea a fost un alt factor care a accentuat deteriorarea ansamblului pictural. Sumele necesare pentru această amplă lucrare s-au strâns din donații de la credincioși. Pe măsură se înaintau lucrările de restaurare, credincioșii au donat tot mai mulți bani. Restaurarea picturii interioare s-a finalizat în toamna anului 2001.

⁴⁰ A. P. O. R. Nădlac, registrul nr. 55/1879-1894, f. 196-197.

Hramul bisericii

După cum spune inscripția de pe un disc datat 1736, folosit în biserica din Velj, rezultă că în acele timpuri, patronul spiritual al lăcașului de cult ortodox din Nădlac era Sfântul Ierarh Nicolae. La începutul secolului al XIX-lea, când din această biserică s-au adus numeroase obiecte de cult, s-a „transferat” și hramul bisericii. Astfel, în Nădlac se păstrează, din timpuri străvechi, hramul Sfântul Ierarh Nicolae pentru Biserica Ortodoxă Română.

Acest sfânt este sărbătorit de Biserica Ortodoxă în fiecare an la data de 6 decembrie. De-a lungul veacurilor numeroase biserici, atât din România, cât și din alte țări, și-au ales ca patron pe Sfântul Ierarh Nicolae, a cărui nume se asociază cu multe locașuri înălțate de creștini „spre slava Prea Bunului Dumnezeu care l-a mărit și pe pământ și în cer”⁴¹.

Încă în timpul migrațiilor, creștinii est-europeni simțeau nevoia să fie protejați în credința lor străbună. Din secolul al XIV-lea, peste Balcani s-a abătut urgia otomană care perturbat creștinismul din aceste părți de lume. Din această cauză, numeroase biserici din Balcani au cerut ajutorul lui Dumnezeu și sfinților, mai ales al Sfântului Ierarh Nicolae. Acesta s-a manifestat

ca un apărător al credinței creștine strămoșești încă de la primul sinod ecumenic din 325 de la Niceea la care a participat. Prin faptele sale din timpul vieții, dar și după moarte, a intrat în sufletul credincioșilor ca un apărător împotriva celui rău.

„Marea de catolicism” ce s-a întins în Europa de la Atlantic la Carpați a fost „presărată” cu „insule” de ortodoxie, în special în Transilvania și Banat. Ortodocșii români și sârbi din Nădlac și împrejurimi l-au simțit aproape pe Sfântul Ierarh Nicolae și i-au cerut neîncetat ajutorul și protecția. De exemplu, orașul Sânnicolau Mare (aflat la sud-vest de Nădlac) și-a luat numele de la o mănăstire cu hramul Sfântul Nicolae care s-a aflat în apropierea orașului de astăzi, la începutul mileniului doi după Hristos. Bisericile vechi din Pecica, Semlac, Șeitin, Sâmbăteni⁴², Sânnicolau Mare, Senteș (azi în Ungaria)⁴³ au avut același patron spiritual: Sfântul Ierarh Nicolae⁴⁴. Și nădlăcanii l-au ales ca patron spiritual al Bisericii lor. De atunci, în fiecare an la 6 decembrie⁴⁵, nădlăcanii îl cinstesc cu mare fast pe Sfântul Ierarh Nicolae, mulțumindu-i pentru ajutorul dat în anul ce a trecut, cerând totodată protecție pentru anul ce va veni.

⁴¹ Ilie Cleopa, *Predici la praznice împărătești și la sfinții de peste an*, 1986, p. 5; Nicolae Țucra, *Viața și minunile Sf. Nicolae*, Oradea, p. 4.

⁴² Serviciul Județean Arad al Arhivelor Naționale (S. J. A. N. Arad), *fond Protopopiatul Ortodox Român Arad*, dosarul nr. 98/1888, f. 53.

⁴³ *Ibidem*, dosarul nr. 288/1908, f. 18.

⁴⁴ P. Vesa, *Episcopia Aradului...*, p. 647, 663, 667.

⁴⁵ În ultimii ani se sărbătorește și așa-numitul „hram de vară” în data de 9 mai, când Biserica Ortodoxă prăznuiește *Aducerea moaștelor Sfântului Nicolae la Bari*.

Sfințirea bisericii

Imediat după ridicarea bisericii, în 1829, acest nou locaș de cult a fost sfințit de către un sobor de preoți, condus de către protopopul din Sânnicolau Mare și format din preoții locali și cei din localitățile din jurul Nădlacului⁴⁶.

În luna decembrie a anului 1897, pictura, sculptura și pardosirea bisericii erau terminate⁴⁷. Următoarea etapă era târnosirea locașului de cult, proaspăt renovat, avându-se în vedere și faptul că nu fusese sfințit de către arhiereu. În timpul iernii 1897/1898, sfințirea bisericii s-a discutat în ședințele comitetului parohial. Pentru ca acest eveniment să se desfășoare în cele mai bune condițiuni, în ședința din data de 11/23 decembrie 1897⁴⁸ s-au făcut mai multe propuneri. Un grup de credincioși susținea ca sfințirea bisericii să se facă cât mai urgent, doar de preoții din localitate, iar „sfințirea solemnă să se facă când va fi timp mai plăcut și când ar pute participa și Prea Sântia Sa Dl. Episcop”. Un alt grup din comitetul parohial solicita ca sfințirea să se facă cât mai curând și să fie invitat Augustin Hamsea sau protosingelul Ioan (I.) Papp.

La data de 3 ianuarie 1898⁴⁹ se trimite o invitație episcopului Ioan Mețianu pentru a participa la târnosirea bisericii din Nădlac. Cu această ocazie se propune și se votează să se dea episcopului un

„onorariu” de 5 „suferini” (galbeni) pentru a participa la „sfințirea festivă a sftei noastre biserici”.

O altă cerere adresată episcopului Ioan Mețianu în care este exprimată dorința credincioșilor nădlăcani ca ierarhul arădean să participe la sfințirea locașului lor de închinăciune este adresată de către preotul Nicolae Chicin în 7/19 august 1898, în care se preciza: „Comuna bis. gr. or. română din Nădlac de un timp îndelungat a fost pătrunsă de dorința fierbinte că să-și poată odată înfrumuseța și renova Sta sa biserică, ca pentru nenumăratele daruri și bunătăți pe cari le primește dela cel Preaînalt în semn de mulțumită să aducă o jertfă bineplăcută lui Dumnezeu. Acum după ce din îndurarea și cu ajutorul Tatălui ceresc acea înfrumusețare și renovare este terminată, credincioșii bisericii noastre prin comitetul parohial vin a da expresiune acelei dorințe ferbinte, ca sta biserică să fie sântită de către Înaltul Prea Sântia Voastră ca astfel bucuria lor avându-vă în mijlocul lor să fie deplină, deci subscrisul în numele comitetului parohial din Nădlac cu toată umilința vin a vă roga să binevoiți a primi și efeptui sântirea bis. n.”⁵⁰

În prezența unui mare număr de credincioși, atât ortodocși nădlăcani, cât și credincioși din satele învecinate, precum și reprezentanți ai altor confesiuni religioase din Nădlac, la data de 15/27 august 1898⁵¹, sâmbătă, într-o atmosferă de mare sărbătoare s-a sfințit lăcașul de cult renovat în anii anteriori. Slujba de sfințire, urmată de Sfânta Liturghie, a fost săvârșită de un sobor de preoți care l-a avut în frunte pe Ioan

⁴⁶ A. P. O. R. Nădlac, dosarul nr. 28/1871-1919, f. 97, dosarul nr. 6/1941-1944, f. 73.

⁴⁷ *Ibidem*, registru 56/1894-1898, f. 170.

⁴⁸ *Ibidem*, f. 160-161.

⁴⁹ *Ibidem*, f. 174.

⁵⁰ A. A. O. R. Arad, dosarul nr. 271-III-898, document 4271 din 7/19 august 1898.

⁵¹ *Biserica și Școala* (Arad), an XXII, 1898, 23 august/4 septembrie, nr. 34, p. 1.

Mețianu – episcopul Aradului (care peste doar câteva luni va ajunge mitropolit al Ardealului) și pe preoții nădlăcani Vichentie Marcovici și Nicolae Chicin⁵². Atunci au fost așezate în masa Sfântului Altar moaște de sfinți în cele patru colțuri și în centru.

Ioan Mețianu își amintea despre evenimentul de la Nădlac⁵³: „acea biserică în adevăr frumoasă și pompoasă” a fost sfințită „cu solemnitatea recerută spre bucuria și mulțumirea poporului nostru de acolo”. Episcopul îl invită și pe preotul Moise Bocșan din Curtici, pe atunci protopopul Aradului, să îl însoțească la Nădlac: „te poftesc a mă însoți la acel act sărbătoresc”.

La data de 23 august/4 septembrie 1898 s-a desfășurat o ședință⁵⁴ a comitetului parohial în care s-a făcut bilanțul evenimentului desfășurat în urmă cu câteva zile. Pentru sfințire s-au cheltuit 520 florini. În urma unui concert s-au strâns 165 florini. Se propune a se da „mulțumită protocolară” mai multor persoane. În primul rând s-a mulțumit episcopului Ioan Mețianu, apoi protopretorului Coloman Szojka pentru cuvântarea rostită și pentru menținerea ordinii publice în timpul slujbei și a festivităților ce au urmat. S-a mulțumit doamnelor din Nădlac Rusu, Luțai, Cacinca pentru „ostenelele avute cu ocasiunea aranjărei”, lui Ștefan Stoica, Uroș Morariu, Ilie Mărginean, Ioan Precupaș pentru „aducerea episcopului cu caii”. Nu în ultimul rând s-a mulțumit coriștilor care au dat răspunsurile liturgice și care au susținut un mic program artistic, precum și preotului Nicolae Chicin, comitetului parohial și comisiei care s-a ocupat cu amenajarea evenimentului.

De-a lungul secolului al XX-lea, de mai multe ori s-au efectuat lucrări mai mult sau mai puțin ample, după care a urmat vizita episcopului pentru binecuvântarea lucrărilor.

În altarul bisericii nădlăcane se păstrează o Sfântă Evanghelie, achiziționată în anul 1868. La sfârșitul cărții de cult, unii dintre preoții care au slujit în lăcașul nădlăcan au lăsat unele însemnări legate de viața religioasă a Nădlacului, dar nu numai. Astfel, preotul Vasile Bărbuț a notat evenimentele care au avut loc în timpul păstoririi sale. De aici aflăm următoarele:

„În anul 1954 octombrie 10 parohia aceasta a avut o mare și neuitată sărbătoare – Sfințirea bisericii renovate în exterior.

Repararea a suportat-o parohia din contribuția benevolă a credincioșilor și a costat cca. 19000 lei.

Sfințirea s-a făcut de Preasfințitul Episcop al Aradului dr. Andrei Magier, însoțit de Înalt Prea Cucernicia Sa dr. Gheorghe Lițiu – vicar episcopesc, Prea Cuvioșia Sa Alexandru Budai – protopop al Aradului, împreună cu preoții din jur: Roman Codreanu, Gheorghe Gruin din Semlac; Dimitrie Roșcău din Șetin; Teodor Șiclovian din Pecica și Dimitrie Popian de la biserica reunită de aci, precum și Aurel Goia de la biserica mare.

Liturghia arhierească a fost ceva dumnezeiesc. Răspunsurile au fost date de corul mixt din localitate, condus de cantorul Traian Totorean, iar câteva cântări și priceasna precum și Tatăl Nostru după frumoasa melodie adusă de la Oradea de părintele Aurel Goia – au fost cântate de toată biserica, respective de școala duminicală.

Serviciul de diacon l-a îndeplinit Prea Cucernicia Sa arhidiaconul Catedralei din Arad Dimitrie Dărau.

⁵² A. P. O. R. Nădlac, dosarul nr. 6/1901-1903, f. 126.

⁵³ A. A. O. R. Arad, dosarul nr. 271-III-1898, document 4271 din 16/28 august 1898.

⁵⁴ A. P. O. R. Nădlac, registrul nr. 56/1894-1898, f. 202-203.

Deși vizita a fost aproape inopinată – nu s-a știut decât în 5 octombrie – a fost prezent aproape întreg satul, chiar și străini.

Recepția cu șefii celorlalte culte din localitate și masa s-a servit la Părintele Aurel Goia.

Preasfinția Sa Părintele Episcop Andrei întreținându-se cu membrii comitetului parohial, cu cei doi conducători de cor Traian Totorean și Gheorghe Precupaș, cu epitropia parohială, cu toți membrii din cor precum și cu alți mulți enoriași – s-a declarat foarte mulțumit cu cele observate la biserica din Nădlac și mai ales cu noul suflu de viață duhovnicească – cu totul altul decât acum 18 ani, după însăși expresia Preasfinției Sale.

Îmbrățișarea și sărutul părintesc dat preotului Aurel Goia în fața mulțimii prezente în biserică, după obiceiul raport – Preasfinția Sa l-a sigilat, ca să zic așa, cu următoarele cuvinte la plecare: „Plec părinte Aurel din parohia Sfinției Tale cu sufletul plin de bucurie.”

La finalul însemnării, preotul Vasile Bărbuț a notat: „N-a fost nimic mai înălțător pentru mine ca ziua aceea, pentru aceasta am și scris.”

În frumoasa și însoțită zi de vineri, 26 august a anului 2006⁵⁵, Nădlacul a trăit o zi însemnată. S-a sfințit biserica. Binecuvântările arhieresti au inaugurat prima ediție a Zilelor Orașului.

A fost o zi de înălțare spirituală în lăcașul de cult sfințit de P.S. Timotei Sevcicu – Episcop al Aradului, Ienopolei, Hălmagiului și Hunedoarei și de P.S. Luchian Pantelici – Episcop ortodox sârb al

Ungariei și administrator al Timișorii.

După sfințirea exterioară, ierarhii, preoții și credincioșii au intrat în biserică, rostindu-se rugăciuni și stropindu-se interiorul cu apă sfințită, încheindu-se binecuvântarea și sfințirea în altar, în naos și în pronaos.

Fiind de acum o biserică restaurată în interior și în exterior și sfințită, s-a efectuat Sf. Liturghie arhierescă. În cadrul acesteia, răspunsurile liturgice au fost date de către cântăreții Ilie Onea, Vasile Nica și prof. Marcel Tang și de către corul bisericii condus de învățătoarea Delia Borlea. Surpriza a venit către sfârșitul slujbei, când preotul paroh Ștefan Păcurar a fost ridicat la rangul de iconom-stavrofor.

„Am participat la un eveniment foarte important din viața orașului și din viața mea. Cu bucurie în suflet mulțumesc bunului Dumnezeu că am ajuns la ziua aceasta, poate cea mai importantă din viață”. Acestea sunt cuvintele scrise de primarul de atunci al orașului Nădlac, Vasile Ciceac, în cartea de onoare a Bisericii, după încheierea slujbei religioase.

⁵⁵ Gabriela Adina Marco, „Sărbătoarea Nădlacului”, în *Ecclesia* (Nădlac), anul VI, nr. 2 (21), decembrie 2005, pp. 1-3.

Cronologia preoților ortodocși din Nădlac

Jivan (1728),
Stoia (1728),
Hristofor (1728),
Petru (1728),
Ioan Popovici (1737-1778),
Sava Cervencovici (1739-1817)⁵⁶,
Lazăr Galcovici (1747-1778),
Lazăr Popovici (1747-1786),
Teodor Stoianovici (1756-1791),
Sava Nicolici (1759-1796),
Petru Costin (1767),
Moise Steplecevici (1767-1795),
Petru Georgevici (1774-1775),
Lazăr Ioanovici (1774-1789),
Pavel Popovici (1774-1800),
Paul Popovici (1774-1800),
Sava Sveșcenici (1775),
Petru Mercea (1774-1776)⁵⁷,
Petru (1778-1786),
Petru Vasici (1784-1790),
Teodor Stoiadin (1782-1830),
Pavel Nicolici (1789-1791),
Lazăr (1786),
Lazăr Giurcovici (1775-1790),
Petru Popovici (1786-1813),
Nicolae Onea (1786-1817),
Petru Stoicevici (1788),
P. Popovici (1791),
Teodor Stoicevici (1791),
Florian (Flore) Popovici (1800-1818),

Pavel Cervencovici (1784-1829),
Paul (Pavel, Pavo) Cervencovici (1784-1829),
Lazăr Cervencovici (1794-1831),
Flore Merce (1800-1831),
Pavel Popovici (1811-1818),
Vasile Cervencovici (1817-1820),
Mihail Cervencovici (1817-1839),
Pavel Merce (1817-1830),
Petru Popovici (1820-1828),
Todor Stoiadin (1830-1833),
Mihai Cervencovici (1829-1867),
Constantin Truță (septembrie-decembrie 1831),
Mihail Florian Petrilă (aprilie 1834),
Petru Varga (1834-1858)⁵⁸,
Lazăr Adamovici (1835-1838),
Petru Ionesco (1836-1841),
Iacob Varga (septembrie 1843),
David de Luțai (martie 1844-1857)⁵⁹,
Petru Adamovici (1860-1867),
Dimitrie Luțai (1866-1868),
George Șerban (1838-1895)⁶⁰,
Vincentiu Marcovici (1858-1912)⁶¹,

⁵⁶ Idem, „Familia Cervencovici – „dinastie” de preoți”, în *Ecclesia* (Nădlac), anul XV, nr. 4 (65), noiembrie 2014, p. 2.

⁵⁷ Idem, „Familia nobiliară Mercea de Nădlac”, în *Ecclesia* (Nădlac), anul XV, nr. 3 (64), august 2014, p. 2.

⁵⁸ Pavel Vesa, *Clerici cărturari arădeni de altădată*, Arad, Edit. Gutenberg Univers, 2008, pp. 107-109.

⁵⁹ Gabriela Adina Marco, „Preoți nădlăcani proveniți din familii nobiliare”, în *Ecclesia* (Nădlac), anul XI, nr. 5 (46), decembrie 2010, p. 2-3.

⁶⁰ Idem, „Familia Șerban – generații peste timp”, în *Administrație românească arădeană, studii și comunicări din Banat-Crișana*, vol. V, coordonatori Doru Sinaci și Emil Arbonie, Arad, „Vasile Goldiș” University Press, 2012, pp. 110-122.

⁶¹ Idem, „Nădlăcani „martori” la realizarea Memorandumului din 1892”, în *Ecclesia* (Nădlac), anul X, nr. 1 (36), martie 2009, p. 2.

Nicolae Chicin (1892-1939)⁶²,
Nicolae Mărginean (1913-1943),
Teodor Șerb (1938-1950),
Aurel Goia (1943-1961),
Dimitrie Popian (1949-1957),
Vasile Bărbuț (1957-1991)⁶³,
Viorel Mihuț (1961-1972),
Ștefan Păcurar (1976-2017),
Alexandru Cotoraci (începând cu 2017).

⁶² Idem, „„Dinastia” Chicin – o familie de intelectuali nădlăcani”, în *Ecclesia* (Nădlac), anul XVI, nr. 2 (68), mai, iunie 2015, p. 2-3.

⁶³ „În amintirea unui slujitor al Sfântului Altar: Vasile Bărbuț (1921-1998)”, în *Calea mântuirii* (Arad), anul IX, serie nouă, nr. 47 (444), 16 noiembrie 2008, p. 3.

Cântăreți bisericești. Corul bisericii ortodoxe române din Nădlac

Conform Regulamentului Organic al lui Andrei Șaguna, dascălul confesional era totodată și cântăreț bisericesc. Această regulă s-a menținut până la mijlocul veacului al XX-lea. În biserică, principalele îndatoriri ale dascălului erau cântarea în strană la toate slujbele religioase, darea răspunsurilor la diverse ceremoniale (botez, cununie, înmormântare, serbări naționale), conducerea școlarilor la biserică și menținerea disciplinei în timpul serviciilor liturgice. Pe lângă învățători, în strană mai cântau și unii elevi cu voci frumoase, dar și unii credincioși cu „dragoste de cântec religios”. Unii dintre învățători au fost și conducători de cor. Printre cei mai de seamă cântăreți de strană care au activat în biserica din Nădlac se numără următorii: Romul Tăucean, Gheorghe Precupaș, Traian, Totorean, Partenie Hasan („baci Pante”).

Astăzi cântăreț în strană este prof. Vasile Alexandru Nica.

Corul bisericesc. O acțiune menită să atragă cât mai mulți credincioși din toate categoriile sociale în viața culturală a Nădlacului a fost înființarea corului bisericii ortodoxe române. „Causa este santa și natiunala!”⁶⁴ (sfântă și națională – n.n.), se spunea adesea, iar „cântarea armonioasă pentru susținerea religiozității face foarte mult”. Încă de la sfârșitul veacului al XIX-lea, la Nădlac au existat tentative de a se constitui un cor de adulți care să cânte în biserică,

dar și la diverse manifestări artistice și patriotice. Chiar de la începuturi, conducerea corului a fost încredințată învățătorilor sau studenților la teologie.

Primul dirijor al unui cor bisericesc a fost preotul Nicolau Chicin pe vremea când acesta era student la Institutul Teologic din Arad, în 1886. Până la al doilea război mondial, la Nădlac existau două coruri: corul de adulți și cel de școlari.

După primul război mondial, pe perioade mai lungi sau mai scurte, răspunsurile liturgice au fost date de corul meseriașilor, a cărui dirijor era Vasile Siladi.

La data de 28 februarie 1933 s-a înființat „Corul vocal bisericesc ort. rom. din Nădlac” și se cere aprobarea statutului de către Consiliul Eparhial de la Arad⁶⁵. Inițial, corul a avut 26 de membri. Pe lângă faptul că a cântat tot a doua duminică la Sfânta Liturghie, a cântat la praznice mari, parastase oficiale și vecernii, iar la cununii și înmormântări a cântat unde a fost solicitat.

În anul 1938⁶⁶, corul bărbătesc al bisericii a fost dirijat de învățătorul Ioan Popa. Corul avea 24 membri și cânta pe patru voci. A dat răspunsurile liturgice tot a doua duminică (între Rusalii și până la însămânțările de toamnă nu a cântat), alternativ cu corul de copii.

Pe perioada cât a funcționat la Nădlac școala confesională ortodoxă, elevii mai pricepuți la cântare erau recrutați într-un cor de copii care dădea răspunsurile liturgice în biserică la Sfintele Liturghii, dar și la alte slujbe religioase⁶⁷. Dirijorul corului era

⁶⁴ Idem, „Istorie, tradiție și cântare bisericească ortodoxă pe meleaguri nădlăcane. Corul Bisericii Ortodoxe Române (1882-prezent)”, în *Studii și cercetări istorice bănățene* (Timișoara), vol. 2/2016, Ed. Eurostampa, pp. 125-137.

⁶⁵ A. P. O. R. Nădlac, dosarul nr. 5/1935-1940, f. 34, registrul nr. 60/1915-1943, f. 88-89.

⁶⁶ *Ibidem*, dosarul nr. 5/1935-1940, f. 773.

⁶⁷ Gabriela Adina Marco, „Corul de copii”, în *Ecclesia* (Nădlac), anul XII, nr. 2 (48), iunie 2011, p. 2.

unul dintre învățători, care pe lângă sarcina de a cânta cu copiii în biserică, îi organiza și pentru dansul călușarilor sau pentru colinda cu Irozii în ajunul Crăciunului. De asemenea, el alegea dintre băieți pe cei care făceau parte din „echipa diecilor”. Ca o funcție suplimentară, atât dirijorul, cât și ceilalți învățători trebuiau să asigure ordinea și disciplina școlarilor în timpul slujbelor religioase.

Dintre dirijorii corului actual se remarcă **Alexandru Pop** („*baci Lisandru*”), care a condus corul bisericesc din momentul reînființării și până la începutul anului 1990. În momentul reînființării cultului greco-catolic, acesta a revenit la acest cult, de care a aparținut și înainte de desființarea sa din anul 1948. În perioada când locașul de cult greco-catolic din Nădlac a aparținut cultului ortodox, corul cânta alternativ în cele două biserici.

Tradiția ca dirijorul corului să fie un învățător a reînviat după Revoluția din 1989, când la conducerea

corului a venit învățătoarea **Delia Borlea**, care provine dintr-o familie cu vechi tradiții cultural-ortodox. Tatăl său, Traian Totorean, a fost student al Academiei Teologice din Arad, la secția de cântăreți bisericești, după care a revenit la Nădlac, unde a cântat în strană și a dirijat o perioadă și corul bisericii. Unchiul său a fost Nicolae Roșuț, cunoscutul istoric arădean, fostul director al Școlii Normale din Arad și al Complexului Muzeal din orașul de pe Mureș.

Corul actual bisericesc cântă răspunsurile liturgice în fiecare duminică și la Praznicele Împărătești pe patru voci. Acesta are o activitate neîntreruptă începând cu anul 1976. În anul 2017 familia corului bisericesc numără 21 de membri. Răspunsurile liturgice date de corul bisericesc nădlăcan sunt pe muzica lui Trifon Lugojan, fiu al Nădlacului.

Cimitirele ortodoxe din Nădlac

La Nădlac există două cimitire ortodoxe românești, cu denumirea populară de *cimitirul De Din Sus* și *cimitirul din Bujac*. Primele mențiuni despre cimitirele din Nădlac datează din anul 1882, însă acestea au existat cu mult timp înainte. În 1940 se afirma că ortodocșii din Nădlac au „morminți pe cari biserica ort. le folosește de peste 100 de ani”⁶⁸. Cimitirul De Din Sus se află la marginea de răsărit a Nădlacului. Este utilizat în comun de comunitățile ortodoxă română și greco-catolică, aici fiind înmormântate persoanele care locuiesc în zona aflată la estul bisericii. Cimitirul din cartierul nădlăcan Bujac este situat la marginea dinspre apus a localității, fiind utilizat în comun de comunitățile română și sârbă din Nădlac. Aici sunt înmormântate persoanele care locuiesc în zona de vest a bisericii.

La Nădlac și pe valea Mureșului inferior împotriva armatei maghiare în timpul primului război mondial și imediat după, au acționat Divizia I de vânători – comandată de generalul Lecca și Divizia a II-a de cavalerie. O crâncenă bătălie s-a dat în hotarul comunei Apátfalva (de lângă Nădlac, astăzi în Ungaria), numeroși români căzând eroic la datorie⁶⁹. Trei dintre aceștia au fost înmormântați la Nădlac, în cimitirul De Din Sus. Este vorba de: Ilie Nicolae de 27 de ani, originar din Grădiștea – Vâlcea; Ilie Stan de 26 de ani de loc din Sutești – Vâlcea și Mihai Borșoiu în vârstă de 25 de ani, originar din Romani – Vâlcea.

În anul 1934, Societatea Tinerimea Română din Nădlac s-a îngrijit de ridicarea în cimitirul De Din Sus a unui monument al eroilor căzuți în timpul primului război mondial. Monumentul a fost sfințit la data de 26 august⁷⁰. La Nădlac se află doar un singur mormânt al unui erou căzut în timpul celui de-al doilea război mondial. Este vorba de Ștefan Burlacu din Regimentul 4 Grăniceri, împușcat de unguri în dreptul Pichetului de Grăniceri din Nădlac de la nr. 77, în data de 26 august 1944. Mormântul se află în imediata apropiere a monumentului eroilor căzuți în primul război mondial. În amintirea a doi eroi căzuți pe câmpul de bătălie în timpul celui de-al doilea război mondial, în curtea bisericii s-au ridicat două troițe. Prima cruce, din lemn, a fost ridicată în vara anului 1942 în amintirea lui Lazăr Mărginean, soldat voluntar în armata română. A doua troiță, de marmură albă, a fost ridicată în anul 1944 pentru eroul Ilie Stroia.

În cimitirele din Nădlac mai sunt înmormântate o serie de personalități care au purtat cu cinste numele de nădlăcani, printre care amintim pe: preotul George Șerban (1838-1895), preotul și profesorul de la Institutul Teologic din Arad Nicolae Chicin, Uroș Pătean (1875-1924)⁷¹ membru al Sfatului Țării de la Sibiu (1918-1919) și mulți alții.

⁶⁸ A. P. O. R. Nădlac, registrul nr. 60/1915-1943, f. 131.

⁶⁹ Gabriela Adina Marco, „Monumentele eroilor ortodocși din Nădlac”, în *Ecclesia* (Nădlac), anul IX, nr. 3 (33), iunie 2008, p. 2.

⁷⁰ Idem, „Monumentele eroilor din Nădlac”, în *Administrație românească arădeană, studii și comunicări din Banat-Crișana, 95 de ani de la Marea Unire*, vol. VII, coordonatori Doru Sinaci și Emil Arbonie, Arad, „Vasile Goldiș” University Press, 2013, pp. 282-288.

⁷¹ Idem, „Uroș Pătean – Un nădlăcan în Parlamentul țării”, în *Administrație românească arădeană. Studii și comunicări*, vol. IV, coordonatori Doru Sinaci și Emil Arbonie, Arad, „Vasile Goldiș” University Press, 2012, pp. 316-325.

Școala confesională ortodoxă română din Nădlac

Primele date privind existența unei școli la Nădlac datează din anul 1772, când se face precizarea că la Nădlac funcționa o școală „de demult”, sprijinită din banii bisericii ortodoxe⁷². Pe parcursul secolului al XIX-lea, din cauza numărului tot mai mare de copii, s-au deschis la Nădlac patru școli: școala centrală (lângă biserică, unde au funcționat două clase de elevi), școala din cartierul Bujac, iar din 1888 și-a deschis porțile și școala din cartierul De Din Sus.

Școala confesională centrală⁷³ se află în imediata apropiere a bisericii. Aceasta avea două săli de învățământ, una destinată școlii inferioare (clasele I, II, III) și cealaltă destinată școlii superioare (clasele IV, V, VI). De la sfârșitul secolului al XIX-lea aici a funcționat și școala de fete. Prima mențiune a existenței școlii centrale datează din anul 1840. Clădirea găzduia, pe lângă școală, locuința unui învățător, sala de consfătuire a comitetului parohial, precum și sala de joc, unde se întruneau tinerii ortodocși duminica și în zi de sărbătoare. Clădirea actuală a școlii a fost construită în două faze: prima datează din anul 1887 cu costuri de peste 30000 florini, iar a doua, din anul 1909-1910. Renovarea din temelii a clădirii școlii centrale a fost una din măsurile luate de

administrația nădlăcană în vederea pregătirii ședinței Reuniunii învățătorilor desfășurată la Nădlac în 1910.

Învățătorii care au activat la școala centrală, la clasele inferioare au fost:

Lazăr Ioanovici (1789)

Lazăr Cervencovici (1791)

Ioan Crăciun (1810)

Nicolae Popovici (1815)

Ioan Eftimovici (1817-1820)

Mihai Cervencovici (1818-1822)

Paul Marcovici (1823-1824)

David Luțai (1841-1842)

Ștafan Dima (1841-1842)

Iosif Cotoraci (1842-1844)

Ioan Cotoraci (1847-1851)

Vasile Simeonovici (Szimonovits) Brădean (1852-1854)

Vladimir Ghedoșevici (1854-1859)

George Baltă (1859-1860)

Döme (Dimitrie) Adamovici (1860-1866)

Samson Lugoian (1895-1901)

Dimitrie Bugariu (1901-1904)

Constantin Trifu (1923-1926)

Teodor Șchiopu (1926-1927)

Ioan Popa (1927-1929)

Petru Bejan (1929-1932)

Învățătorii care au activat la școala centrală, la clasele superioare au fost Mihai Chicin (1856-1901) și George Petrovici (1901-1921).

⁷² Idem, „Începutul școlii confesionale de la Nădlac. Învățătorii din prima jumătate a secolului al XIX-lea”, în *Ecclesia* (Nădlac), anul XIV, nr. 1 (56), martie 2013, p. 2.

⁷³ Idem, „Reuniunea învățătorilor arădeni. Ședința de la Nădlac din 1910”, în *Administrație românească arădeană, studii și comunicări din Banat-Crișana, 95 de ani*, vol. VIII, coordonatori Doru Sinaci și Emil Arbonie, Arad, „Vasile Goldiș” University Press, 2014, pp. 567-577.

Școala din cartierul Bujac funcționa începând cu anul școlar 1870-1871⁷⁴, primul învățător fiind Ioan Caracioni. În cursul anului 1914, la Bujac s-a realizat „o altă zidire de focar al învățământului confesional-național român pentru fiii și fiicele credincioșilor gr. ort. români din această parte” a comunei. Costurile lucrărilor s-au ridicat la 13488, 90 coroane.

Învățătorii care au activat la școala din Bujac, clasele inferioare au fost Ioan Caracioni (1867-1901) și Uroș Totorean (1901-1921).

Școala din cartierul De Din Sus. Datorită creșterii numerice a populației, și, implicit, a copiilor de vârstă școlară, se solicită înființarea unei noi școli confesionale ortodoxe române încă din anul 1886⁷⁵. La construirea clădirii școlii De Din Sus s-au utilizat 8000 „vaiuguri” și rămășițele re folosibile de la biserică, de la acoperișul și turnul renovate în urmă cu câțiva ani (1883). Școala își va începe activitatea din anul școlar 1888/1889, având ca singur învățător pe Romul Tăucean (1888-1921). Sala de clasă avea lungimea de 10 m, lățimea de 8 m, înălțimea de 3,8 m.

Școala de fete. „O deosebită îngrijire trebuie a se da creșterii fetițelor noastre, căci familia este cetatea tare, în care curente destructive nu pot pătrunde, ear chipul familiei îl dă femea mamă. Aceste vederi au prins rădăcini în mijlocul credincioșilor noștri și astfel cu bucurie vedem, că în unele părți se ridică în timpurile mai nouă institute de învățământ pentru

fetițele române.”⁷⁶ Programul de învățământ pentru școala de fete avea în vedere, pe lângă educația de cultură generală, și educarea patriotică și o instruire utilă a familiei (femeia, soția și mama), orientându-se mai ales spre industria casnică.

În primul an de funcționare al școlii de fete (1895-1896) au frecventat foarte puține eleve, iar instituția a avut statutul „de probă”. În ședința comitetului parohial din 9/21 noiembrie 1896 se propune ca școala de fete să se desființeze deoarece „nu este localitate pentru școală, fiind că cea destinată pentru acest scop, în urma înfrumuseterii bisericei are se servească de la primăvară earași pentru serviciul divin precum a fost ocupată și acum până la Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril și cele mai multe fete conscrise aici în urma trăgănării substituiri de învățătoare s-au înscris la școala comunală, că timpul este prea înaintat și că acum nici învățătoare corespunzătoare nu se poate afla”⁷⁷.

Problema deschiderii unei școli confesionale de fete la Nădlac se va relua după zece ani. Pentru ca fetele să poată „primi instruirea și în lucru de mână” și în alte activități specifice educației feminine, se cere ca școala inferioară centrală – „acum vacantă” – să devină școală de fete cu o învățătoare. După votare, cu 10 voturi pentru și 8 împotrivă, comitetul parohial aprobă cererea în ședința din 30 decembrie 1905⁷⁸, cu argumentul că și la școala de stat din Nădlac există clasă specială pentru fete.

Învățătoarele de la școala de fete au fost:
Aurelia Cioara (1895-1896)

⁷⁴ Idem, „Școala confesională ortodoxă din cartierul nădlăcan Bujac”, în *Ecclesia* (Nădlac), anul XIII, nr. 5 (55), decembrie 2012, p. 2-3.

⁷⁵ Idem, „Școala din cartierul nădlăcan „De Din Sus” („Școala lu’ Cucu”)”, în *Ecclesia* (Nădlac), anul XVI, nr. 1 (67), aprilie 2015, p. 2.

⁷⁶ A. P. O. R. Nădlac, dosarul nr. 6/1901-1903, f. 208.

⁷⁷ A. N. S. J. Arad, *fond Protopopiatul Ortodox Român Arad*, dosarul nr. 177/1896, f. 119; *fond Episcopia Ortodoxă Română Arad, Acte școlare*, dosarul nr. 209-IV-1895, f. 80.

⁷⁸ Idem, *fond Episcopia Ortodoxă Română Arad, Acte școlare*, dosarul nr. 248-IV-1896, f. 197.

Hermina Ciorogariu (1896-1897)
Hersilia Cadariu (1906-1907)
Sidonia Sabău, căs. Tăucean (1908-1921)
Maria Petrovici (1921-1922)

Ana Totorean (1921-1930)
Emilia Cinteau (1929-1931)
Sofia Secui (1931-1932).

Biblioteca parohială – izvor de înțelepciune spirituală

Printre cele mai vechi și importante volume⁷⁹ care se găsesc astăzi în biblioteca parohială din Nădlac se numără următoarele cărți de cult sau mirene, unele dintre ele având însemnări pe margine, legate de evenimente istorice sau personale. Dintre acestea, selectăm următoarele:

- *Patima și moartea Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos*, de Vasile Aaron, tipărită la Sibiu, în tipografia lui Ioan Bart în 1808, scrisă cu alfabet chirilic. Dintr-o notiță de pe carte aflăm că a fost proprietatea lui Constantin Țireac, care a donat-o apoi bisericii.
- Constantin Diaconovici-Loga, *Tâlcuirea Evangheliilor*, Buda, 1835
- *Biblia, adică Dumnezeiasca Scriptură a feții cei vechi și cei nouă. După originalul celor șaptezeci și doi de tâlcuitori din Alexandria*, tipărită „în zilele prea Înaltului nostru împărat al Austriei, Francisc Iosif I. Sub privegherea și binecuvântarea excelenței sale prea sfințitului domn Andreicu Baron de Șaguna”, Sibiu, 1856-1859, cu alfabet chirilic. Pe această carte, care are copertele îmbrăcate în catifea roșie, se află următoarea inscripție: „Această Sfântă Evanghelie s-au cumpărat în anul de la Crt. 1863, Aprilie 23 prin antistii Comunei G.n.u. eclesiastice cu

60 florini v.a. În acestu Anu au fostu Episcopu Pr. Sft. Sa Domnul Procopiu Ivașcovicu, protopresviteriu Ioan Rațiu, eară preoții respectivu a acestei comune: Michael Czervencovici Parochu și Assr Consistor – George Șerban Parochu Vincențiu Marcovici Parochu administrator și Petru Adamovici Capelan cel dintiu și estu din urmă de nacionalitate serbă. Iiu Invaciatorii au fost Michail Chicin român și Iliu Demetriu Adamovici Serbu. Epitropii: I Demetriu Luțiaiu; II Ioan Feher; Vasiliu Olariu ear servitoriu St. Bisericii Petru Petrovici. S-au înscris în anul 1863 Maiu 19 în Nădlacu prin Vincențiu Marcovici, parochial administrator.” La final există câteva pagini în care este consemnată cronica parțială a parohiei.

- *Istoria literală tâlcuire a cărților Noului Testament compusă de Vasile Ioanovici presbiter din eparhia Bucovinei al studiului bisericesc al Noului Testament la Institutul Teologic în Cernăuți*, tipărită la Cernăuți la tipografia lui Ialoan Echardt în 1859, cu alfabet chirilic.

Cea mai veche mențiune a unei biblioteci la Nădlac datează din anul 1826⁸⁰. Deși foarte modestă (fiind compusă doar din câteva cărți, atât religioase, cât

⁷⁹ Gabriela Adina Marco, „Politica culturală a Parohiei Ortodoxe Române de la Nădlac până la Unirea din 1918”, în *Buletinul „Casa cărții” al Bibliotecii „Tudor Arghezi”*, Arad, „Vasile Goldiș” University Press, 2008, pp. 178-193.

⁸⁰ Mircea Păcurariu, Gheorghe Lițiu, Vasile Popeangă, Ioana Cristache-Panait, Radu Popa, *Episcopia Aradului. Istorie. Viață culturală. Monumente de artă*, Arad, edit. Episcopiei Ortodoxe Române a Aradului, 1989, p. 209; Pavel Vesa, *Episcopia Aradului* ..., p. 384.

și laice), aceasta este dovada că la Nădlac setea de cultură se manifesta încă din acele vremuri. Preotul nădlăcan din acele timpuri – Lazăr Cervencovici – scria în jurnalul său că tatăl său, preotul Petru, cumpărase câteva cărți pe care le folosea întreaga familie: „Având eu niscai cărți românești rămase chiar de la părintele meu Petru fiind și preot de la cari de la dânsul ca altceva a lui avut sub stăpânirea mea s-au primit”⁸¹. Același preot notează că și fratele său, care era și el preot, a mai adăugat modestei biblioteci un număr de 6 cărți religioase, cumpărate cu 80 florini: *Octoih, Evangheliar, Apostol, Cazania, Liturghier* și *Catavasier*.

Într-un inventar⁸² efectuat la mijlocul secolului al XIX-lea, în 1855, se specifică că la Nădlac sunt 49 de cărți, dintre care 20 erau în limba sârbă, restul fiind în limba română. În inventarul „Despre averea mobilă a stei bis. și școale, gr. orient. române din opidul Nădlacu făcută la anulu 1880”⁸³ apar doar cărțile românești, deoarece cele în limba sârbă au fost preluate de comunitatea sârbă în momentul despărțirii celor două comunități ortodoxe, în 1872.

Periodic, Consistoriul Diecezan emitea circulare prin care recomanda pentru bibliotecile parohiale achiziționarea de diferite lucrări „trebuincioase”, apărute la Tipografia Diecezană arădeană sau în alte părți.

În 22 august 1922, pe adresa oficiului parohial, s-a primit un circular în care se precizează că în

biblioteca parohială ar trebui să intre „cărți cu materii care să-i ridice [cititorului] mândria de român și de creștin, cari să-i influențeze moralul și să-i orienteze și celelalte trebuințe ale vieții sale”. „Biblioteca parohială trebuie considerată de un tovarăș de muncă, care îl sprijinește efectiv pe preot în activitatea sa pastorală”. În „vremurile apuse ... tocmai cărțile cele mai bune erau oprite de stăpânirea străină să intre în bibliotecile noastre”⁸⁴.

Într-un inventar⁸⁵ din anul 1928 se constată că biblioteca oficiului parohial avea 73 de volume, iar biblioteca parohială (împreună cu fosta bibliotecă școlară) avea 392 volume. După numai un an, în biblioteca oficiului parohial existau 113 volume⁸⁶.

În anul 1951, în biblioteca parohială erau 377 cărți și 23 de „volume epurate”.

Astăzi, biblioteca parohială numără peste 800 de volume. Pe lângă cărți din diferite domenii (religie, istorie, literatură, artă, agricultură etc.), pe rafturile bibliotecii se găsesc colecții ale publicației editată sub egida Episcopiei Aradului (*Biserica și Școala*), precum și a altor eparhii (*Mitropolia Banatului* – Timișoara; *Telegraful* – Sibiu; *Biserica Ortodoxă Română* și *Ortodoxia* – București și altele).

⁸¹ A. A. O. R. Arad, dosarul nr. 115, document 106/1826, P. Vesa, *Episcopia Aradului ...*, p. 384.

⁸² P. Vesa, *Episcopia Aradului ...*, p. 643.

⁸³ A. P. O. R. Nădlac, dosarul nr. 2/1886-1890, f. 19.

⁸⁴ *Ibidem*, dosarul nr. 1/1920-1923, f. 312.

⁸⁵ *Ibidem*, dosarul nr. 16/1920-1952, f. 174; dosarul nr. 3/1928-1931, f. 394, 465.

⁸⁶ *Ibidem*, dosarul nr. 3/1928-1931, f. 185.

Obiecte vechi de cult

În actualul așezământ ortodox român din Nădlac se păstrează câteva obiecte vechi de cult⁸⁷, provenite din biserica din Velj, respectiv: vechiul tron arhieresc⁸⁸, un număr de 30 de scaune ale credincioșilor, un scaun preotesc, ce are inscripția „1756”, unele obiecte de cult (un disc, o steluță, o copie, un potir, un prăznicar la Duminica Tomii) și un candelabru. Obiectele de cult păstrate din vechea biserică sunt de argint aurit. Pe discul păstrat în arhiva parohială se poate citi următoarea inscripție cu caractere chirilice: ШТЕФАНИ ШТЕРБИИ ВЪ НАДЛАКОВО ХРАМЪ СТОГО НИКОЛАИ 1736 СЕИ ДИР ИРЕЛОЖИ. De aici se deduce că hramul vechii biserici era Sfântul Ierarh Nicolae, hram preluat și de actuala biserică. Pe potirul care se mai păstrează de la biserica din Velj se poate citi inscripția: БРАНКО ВЕНАН, acesta fiind probabil donatorul obiectului.

Având în vedere că banii bisericii s-au epuizat pe construirea noului lăcaș de închinăciune, s-a hotărât ca în biserica nouă să se folosească pentru o anumită perioadă, obiectele provenite din vechiul lăcaș de cult. În biserica nouă s-a instalat iconostasul care a fost utilizat până în anul 1896. Din cauza vechimii iconostasului „strepus” din biserica din Velj, spre sfârșitul secolului al XIX-lea „de-abia se mai vedeau chipurile sfinților”⁸⁹. Fiind inscripționat cu litere

chirilice și în limba slavonă, iconostasul nu mai corespundea cu realitatea istorică. Sinodul parohial a decis realizarea unui alt iconostas, iar cel mutat din biserica veche din Velj să nu se distrugă, ci să se doneze unei biserici mai puțin bogate⁹⁰. După o analiză atentă și în urma cererii exprimate de preotul și credincioșii din Cladova (jud. Timiș), în ședința din 3/15 august 1897 s-a decis ca iconostasul vechi de la Nădlac să fie trimis acelei biserici, unde era preot Ioan Căpitan, ginerele preotului nădlăcan George Șerban. După ce a primit iconostasul, la data de 5/17 decembrie 1897, preotul Ioan Căpitan din Cladova a trimis o scrisoare de mulțumire⁹¹ în numele credincioșilor din parohia sa: „atât în numele său, cât și în numele poporenilor săi își exprimă mulțumită pentru templu veche donată bisericii din Cladova”. Se pare că la biserica din Cladova se păstrează până astăzi iconostasul vechi mutat aici de la Nădlac.

Mormântul Domnului, cu icoanele pictate de Ștefan Tenețchi, este adus din vechea biserică și renovat de Ioan Zaicu în anul 1898, fiind revopsit în anul 2001, cu ocazia renovării interioare a bisericii.

În colecția Muzeului de artă veche ecleziastică, găzduit în incinta Mănăstirii „Sfântul Simion Stâlplnicul” din Arad-Gai se păstrează două icoane pictate de Ștefan Tenețchi⁹² care provin din biserica nădlăcană din Velj. Este vorba de o icoană a Sfântului Nicolae și una reprezentându-l pe Mântuitorul Iisus Hristos.

⁸⁷ Gabriela Adina Marco, „„Urme” ale pictorului Ștefan Tenețchi la Nădlac”, în *Ecclesia* (Nădlac), anul X, nr. 6 (41), decembrie 2009, p. 2.

⁸⁸ Tronul arhieresc, strămutat din biserica din Velj în actualul lăcaș de cult, este așezat în cafas. Pe spătar este pictat Sfântul Ioan Gură de Aur, în picioare, având inscripția în limba slavonă, cu litere chirilice – *Sveti Iovan Zlatoust*.

⁸⁹ A. P. O. R. Nădlac, registrul nr. 55/1879-1894, f. 37.

⁹⁰ *Ibidem*, registrul nr. 56/1894-1898, f. 150, 156.

⁹¹ *Ibidem*, f. 167.

⁹² Horia Medeleanu, *Valori de artă veche românească în colecția mănăstirii „Sf. Simion Stâlplnicul” din Arad-Gai*, Arad, 1986, p. 66.

Activități filantropice nădlăcane

Donățiile reprezintă o formă a pietății creștine, având și un scop spiritual, exprimându-se adesea dorința donatorului ca preotul să se roage pentru iertarea păcatelor personale sau ale familiei sale.

Cea mai importantă și cea mai veche fundațiune filantropică de la Nădlac a fost cea lăsată prin testament de „parohianul de odinioară din Nădlac” **Dimitrie Cioroabă** și soția sa Marica, născută Aleteanu, „economi” din Nădlac⁹³. „Legatul lui Mitru Cioroabă și a soției acestuia Maria Aleteanu” a fost inițiat la data de 20 martie 1864, cu scopul de a ajuta cu bani „acei tanari gr.-or. rom. din comuna Nădlac care se pregătesc la ceva cariera științifică” la gimnazii, școli reale sau „alte institute științifice”. Capitalul inițial a fost de 400 florini „bani numerari” și un sfert de sesie de pământ.

A doua fundațiune ca însemnătate pentru nădlăcani a fost **fundațiunea Toma Noghiu**⁹⁴. Fundațiunea a fost înființată la data 24 noiembrie 1886, când credinciosul Toma Noghiu și soția sa Ana, care nu au avut urmași direcți, au donat bisericii 5 jugăre („lanție”) de pământ în valoare de 2500 florini. Scopul declarat al acestei donații a fost ca birul preoțesc să nu se mai ceară de la credincioși și să fie plătit din venitele acestei donații. Fundațiunea și-a început efectiv activitatea în anul 1891.

În anul 1920, credinciosul **Petru Păștean** a „făcut lăsământ”⁹⁵ bisericii o jumătate de casă cu scopul îmbrăcării copiilor săraci, cealaltă jumătate rămânând soției acestuia, **Agata Păștean**, născută Mărginean. Casa donată se afla în partea Nădlacului care a rămas în Ungaria după Tratatul de la Trianon. În același scop el a donat și 1/8 sesie (un „lanț”) de pământ. Pământul era aproape de localitatea Palota din Ungaria. Donatorul a pus condiția ca soția sa să îl folosească cât timp trăiește, după care să treacă în folosința bisericii. În 1923, casa donată de Petru Păștean este vândută lui Arcadie Mărginean, locuitor în Csanad Palota, cu suma de 35000 lei (partea bisericii), cu aceeași sumă fiind vândută și jumătatea aparținătoare văduvei donatorului. Aceasta a dăruit bisericii suma respectivă „ca fără amânare să se cumpere pentru această sumă un clopot, care să fie numit după donatoarea, respective să fie gravat exclusiv pe clopot”⁹⁶.

De-a lungul timpului s-au contabilizat și alte diferite donații „mai pe mulți ani prin oferte benevole ale credincioșilor” către Biserică, atât donații financiare, cât și donații de terenuri, acțiuni sau diverse obiecte de cult. Aceste donații au avut ca scop fie ajutorarea școlarilor cu bani, rechizite sau haine, fie doar îmbogățirea bisericii cu diverse obiecte de cult.

⁹³ Gabriela Adina Marco, „Fundația filantropică Dimitrie Cioroabă”, în *Ecclesia* (Nădlac), anul X, nr. 2 (37), aprilie 2009, p. 2.

⁹⁴ Idem, „Fonduri și Fundațiuni cultural-filantropice patronate de Parohia Ortodoxă Română din Nădlac. Donații către Biserică”, în *Ecclesia* (Nădlac), anul XIII, nr. 1 (51), aprilie 2012, p. 2-3.

⁹⁵ A. P. O. R. Nădlac, dosarul nr. 1/1920-1923, f. 134; dosarul nr. 14/1920-1927, f. 300; registrul nr. 60/1915-1943, f. 167; dosarul nr. 1/1920-1923, f. 7.

⁹⁶ *Ibidem*, registrul nr. 60/1915-1943, f. n.

Frumusețea tradițiilor și a sărbătorilor ortodoxe locale

În lumea satului se întâlnește o altă lume, o altă religie, aflată adesea la limita dintre creștinism și superstiție. Acest univers mental aparent imobil și impenetrabil la înnoirile din afară este numit de antropologi „cultura populară”, care cuprinde credințele, valorile, simbolurile, normele de conduită a comunității rurale și a membrilor ei. Din așa-numitul „calendar popular” au fost preluate unele practici particularizate pentru Nădlac.

Prima mare sărbătoare din calendarul ortodox în care ritul „uzual” este particularizat, este *Înălțarea Sfintei Cruci* (14 septembrie), când preotul sfințește o cruce făcută din busuioc proaspăt. Totodată se reînnoiește mănunchiul de busuioc pe care îl va folosi preotul la diverse ocazii pe parcursul anului.

O mare sărbătoare a comunității religioase, comparabilă cu Crăciunul sau Sfintele Paști este *hramul bisericii*. La data de 6 decembrie (Sfântul Mare Ierarh Nicolae), comunitatea ortodoxă se adună la biserică, cinstindu-și cu evlavie patronul spiritual. Tot în această zi s-a păstrat un obicei rămas de la însuși Sfântul Nicolae: împărțirea de daruri, în special copiilor.

În ultimii ani a reînviat tradiția veche de a merge preotul „cu colinda”, anunțând din casă în casă vestea îmbucurătoare a *Nașterii Mântuitorului* nostru Iisus Hristos. Ceata de colindători se adună la sfânta biserică, unde se săvârșește slujba Vecerniei, în mijlocul lăcașului de cult stând tradiționalul brad împodobit, sub care se află darurile împărțite de Moș Crăciun copiilor cuminți. În fruntea cetei de colindători merge preotul cu icoana Nașterii Mântuitorului și cu câteva relicve care se păstrează cu sfințenie în biserica

nădlăcană. Este vorba de câteva firicele de nisip din peștera din Rusia unde s-a nevoit Cuviosul Iov, precum și de sfinte moașe ale Cuvioșilor Părinți din mănăstirile Sinai și Rait⁹⁷. Ceata pornește de la casa preotului și nu este ocolită nici casa săracului, nici casa bogatului, pentru că toată lumea trebuie să fie părtașă la bucuria Nașterii Micului Iisus. Gazdele primitoare cinstesc colindătorii cu bucate tradiționale (colac, vin fiert, tot felul de bucate alese sau prăjituri și fructe) și bani.

La data de 1 ianuarie se celebrează mai multe sărbători: Tăierea împrejur a Domnului nostru Iisus Hristos, Sfântul Vasile cel Mare și Anul Nou. În această zi se păstrează obiceiul ca preotul să prezinte „darea de seamă” a anului trecut: averea bisericii strânsă în anul precedent, dinamica populației (botezați, cununați, decedați), unele evenimente mai importante petrecute în anul tocmai încheiat.

A doua zi de *Rusalii* la Nădlac se păstrează un obicei străvechi, împrumutat din practicile precreștine. Este vorba de efectuarea unei procesiuni ale credincioșilor în frunte cu preotul. Alaiul merge „la holdă” pentru rugăciuni de prosperitate și ocrotirea divină a semănăturilor⁹⁸. Inițial, această procesiune se făcea la data de 25 aprilie, la Rogigalia, apoi în a cincea duminică după Paști, iar mai târziu, în sâmbăta Rusaliilor. Ulterior, această procesiune „la holdă”, la un lan de grâu, se face a doua zi de Rusalii. În timp ce preotul face rugăciunile pentru ocrotirea culturilor agricole, credincioasele fac cununi din spice de grâu cu

⁹⁷ *Viețile Sfinților pe luna ianuarie*, ed. 2, edit. Mănăstirea Sihăstria, 2005, pp. 247-260.

⁹⁸ Ion Ghinoiu, *Sărbători și obiceiuri românești*, București, edit. Elion, 2007, p. 29.

flori pe care le agață de crucea de la prapori și care sunt lăsate acolo până toamna.

Un alt exemplu de preluare creștină a unei sărbători precreștine poate fi amintită sărbătoarea *Sânzâienelor* sau Drăgaica. Aceasta coincide cu solstițiul de vară, cu sărbătoarea creștină Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul (24 iunie).

Memoria vremurilor glorioase din trecutul neamului se păstrează la Nădlac și prin pelerinajul organizat de la biserică către cimitir, la Monumentul Eroilor. În ziua Înălțării Domnului, de Ispas, Biserica Ortodoxă Română sărbătorește și Ziua Eroilor Neamului. La Nădlac, ca de altfel și în alte localități din România, se păstrează din vechime obiceiul ca

după slujba religioasă să se meargă în procesiune la monumentul eroilor ortodocși. Acest obicei s-a împământenit la Nădlac încă din primii ani de după primul război mondial. După serviciul divin oficiat în biserica ortodoxă română și biserica greco-catolică din localitate, credincioșii, în frunte cu preoții celor două confesiuni, se îndreaptă spre cimitir, la Monumentul Eroilor. În față este purtat drapelul tricolor, urmat de doi prapori. Pe tot parcursul drumului, preoții și cântăreții bisericești cântă Troparul Înălțării Domnului. Oamenii și copiii, îmbrăcați în haine de sărbătoare, cu flori în mână, cântă și ei acest imn de slavă. În trecut, copiii și dascălii lor erau îmbrăcați în costume naționale românești.

Asociația creștin-ortodoxă „Junii Nădlacului”

Sub același acoperiș cu școala centrală din imediata vecinătate a bisericii, a fost construită o sală în care se desfășurau diverse acțiuni culturale, precum și „jocul” duminical. „Sală de joc” s-a construit și în alte localități de pe cuprinsul Eparhiei Aradului. Deși discuțiile construirii unei astfel de săli au început încă în anul 1878, edificarea s-a realizat odată cu refacerea clădirii școlii centrale (1909-1910).

Jocul era organizat duminica și în sărbători de către un tânăr sau un grup de tineri care luau sala în arendă de la biserică pe timp de un an. Jocul se desfășura din ziua de Paști, după slujba Vecerniei până la începutul Postului Mare din anul următor, cu unele întreruperi pe timpul celorlalte posturi de peste an. La joc erau acceptați tinerii români necăsătoriți de la 16 ani în sus, dar și cei căsătoriți, contra unei sume de bani modice. Aceste sume erau destinate întreținerii sălii și fondului școlar. Tinerii slovaci din Nădlac se reuneau în „sala de joc” de la Hotelul Hungaria, azi clădirea liceului. Să nu cumva să fie prins un tânăr român „la joc” la slovaci sau un tânăr slovac „la joc” la români, că se ajungea la conflicte cu urmări fizice din cele mai grave: bătăi, răniri grave. Adesea „vinovată”

de aceste „încălări de teritoriu” era dragostea unui flăcău pentru o fată de cealaltă naționalitate.

Astăzi sala este folosită ca sală de sport pentru elevii români din clasele 0-IV. De asemenea, în această sală, cunoscută drept *Sala Românească*, au loc o serie de activități culturale organizate de Asociația „Junii Nădlacului” sau de Parohia Ortodoxă Română.

În anul 2005, cu ocazia primei manifestări *Zilele orașului*, a luat ființă un ansamblu de dansuri, numit „Junii Nădlacului”, din care fac parte tineri nădlăcani iubitori de folclor. Instructori sunt familia de învățători Ioan și Delia Borlea. Totodată s-a înființat și o asociație culturală cu același nume, care are ca obiect de activitate promovarea valorilor culturale ortodoxe a Nădlacului. Prin grija conducerii asociației, în anul 2008 s-a reeditat monografia localității tipărită în anul 1936⁹⁹. În fiecare an, la 1 decembrie, asociația este co-organizatoare a manifestărilor prilejuite de sărbătorirea Zilei Naționale a României. O altă activitate a asociației este organizarea de concerte de colinde, cu participarea corului bisericii ortodoxe din Nădlac și a unor coruri invitate din localitate sau din comunele din jur.

⁹⁹ Petre Țiucra, Pribeagul, *Pietre rămase. Contribuție la Monografia județului Arad*, ediția I, București, Imprimeria Căilor Ferate Române, 1936; Idem, *Pietre rămase. Contribuție la Monografia județului Arad*, ediția II, Arad, edit. Ramira, 2008.

„Ecclesia” – revista comunității ortodoxe din Nădlac

În toamna anului 1999¹⁰⁰, un grup de tineri credincioși din Nădlac împreună cu preotul Ștefan Păcurar au avut ideea apariției unei reviste ortodoxe, fapt salutat atât de conducerea parohiei locale, cât și de Arhiepiscopia Aradului, prin Î. P. S. Dr. Timotei Sevcicu.

Încă de la primul număr, Revista „Ecclesia” a avut o misiune culturală, educațională, apologetică, profund spirituală și autentic românească. Tematica abordată în paginile revistei se axează pe aspectele privind spiritualitatea ortodoxă, evenimentele și sărbătorile religioase, îmbinându-se armonios cu eseurile filosofice sau editoriale culturale. Pagini din trecutul istoric local sunt dezvăluite printr-o rubrică permanentă, prin intermediul căreia cititorii pot afla crâmpoșe din istoria Nădlacului și a parohiilor ortodoxe din localitate atât cea română, cât și cea sârbă. Sprijinind creativitatea și talentul literar, paginile revistei au adăpostit și creații literare ale tinerelor noastre speranțe, elevi și studenți. De asemenea, cititorul poate să admire și talentul artistic local, prin diverse desene religioase realizate de copiii și tinerii nădlăcani.

Revista „Ecclesia” se realizează exclusiv din donația credincioșilor, fiind distribuită gratuit, atât în Nădlac, cât și în unele parohii din Arad (Biserica Cuvioasa Parascheva din incinta Spitalului Clinic Județean de Urgență și Parohia „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil” din Arad-Micălaca Nouă) sau Timișoara (la bisericuța studenților). Exemplare ale revistei noastre au ajuns și în comunitățile de români din străinătate (Ungaria, Serbia, Germania, Irlanda de Nord etc.).

Începând cu luna iunie 2013, revista „Ecclesia” a primit număr ISSN de la Biblioteca Națională a României, fiind recunoscută și introdusă în baza de date a publicațiilor seriale din România.

În anul 2017 revista „Ecclesia” a fost cuprinsă în Catalogul presei bisericești din România¹⁰¹.

COLECTIVUL DE REDACȚIE:

PREȘEDINTE: Preot paroh ALEXANDRU COTORACI
 PREȘEDINTE DE ONOARE: Preot ȘTEFAN PĂCURAR
 SECRETAR ȘI TEHNOREDACTOR: prof. drd. GABRIELA ADINA MARCO
 COLECTIVUL DE REDACȚIE: înv. DELIA BORLEA, înv. IOAN BORLEA, ing. ALIN LUPAȘCU, preot MILOVAN MILIN, înv. LIANA PORUBSKY, prof. MIORIȚA TOTOREAN
 ADRESA REDACȚIEI: str. Nicolae Bălcescu, nr. 75, 315500 Nădlac, jud. Arad, România, telefon 0726380781
 TIRAJ: 400 EXEMPLARE

¹⁰⁰ „Ecclesia – 15 ani – număr aniversar 1999-2014”, în *Ecclesia*, (Nădlac), Anul XV, nr. 5 (66), decembrie 2014, p. 1.

¹⁰¹ Patriarhia Română, *Catalogul mediatic ortodox – ediția 2017*, București, edit. Basilica, 2017, p. 204.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

1. Documente inedite

Arhiva Arhiepiscopiei Ortodoxe Române a Aradului.

Arhiva Parohiei Ortodoxe Române Nădlac.

Serviciul Județean Arad al Arhivelor Naționale.

2. Articole de presă

Biserica și Școala (Arad), an XXII, 1898, 23 august/4 septembrie, nr. 34, p. 1.

„Ecclesia – 15 ani – număr aniversar 1999-2014”, în *Ecclesia*, (Nădlac), Anul XV, nr. 5 (66), decembrie 2014, p. 1.

„În amintirea unui slujitor al Sfântului Altar: Vasile Bărbuț (1921-1998)”, în *Calea mântuirii* (Arad), anul IX, serie nouă, nr. 47 (444), 16 noiembrie 2008, p. 3.

Patriarhia Română, *Catalogul mediatic ortodox – ediția 2017*, București, edit. Basilica, 2017.

3. Studii și lucrări științifice

Aradul, permanență în istoria patriei, Arad, 1978.

Ardelean, Aurel, *Flora și vegetația județului Arad*, București, edit. Academiei Române, 2006.

Chișa, Dimitrie, „Ioan Zaicu (1868-1914) – pictorul bisericii ortodoxe române din Nădlac – micromonografie”, în *Ecclesia* (Nădlac), anul IX, nr. 4 (34), august 2008, p. 4-5.

Cleopa, Ilie, *Predici la praznice împărătești și la sfinții de peste an*, 1986.

Costea, Ștefan; Costea, Dumitru D., *Șeitin. O așezare românească milenară de pe Mureșul Inferior*, Arad, edit. Mirador, 1998.

Ghinoiu, Ion, *Sărbători și obiceiuri românești*, București, edit. Elion, 2007.

Godea, Ioan, *Arhitectura din România între anii 1300-1700. Sinteze. Crestomație. Reconstituiri. Imagini*, Oradea, edit. Primus, 2011.

Haan, Ludovit; Zajac, Daniel, *Dejepis stareho i noveho Nadlaku*, Nadlaku, vidal D.Z.S.Č.R.S., 1994.

Marco, Gabriela Adina, „Corul de copii”, în *Ecclesia* (Nădlac), anul XII, nr. 2 (48), iunie 2011, p. 2.

Idem, „Despărțirea dintre comunitățile românească și sârbească de la Nădlac”, în *Administrație românească arădeană. Studii și comunicări*, vol. III, coordonatori Doru Sinaci și Emil Arbonie, Arad, „Vasile Goldiș” University Press, 2011, pp. 82-101.

Idem, „„Dinastia” Chicin – o familie de intelectuali nădlăcani”, în *Ecclesia* (Nădlac), anul XVI, nr. 2 (68), mai, iunie 2015, p. 2-3.

Idem, „Familia Cervencovici – „dinastie” de preoți”, în *Ecclesia* (Nădlac), anul XV, nr. 4 (65), noiembrie 2014, p. 2.

Idem, „Familia nobiliară Jakšić de Nădlac”, în *Ecclesia* (Nădlac), anul XI, nr. 3 (44), august 2010 [nr. 4 (45), noiembrie 2010], p. 2-3.

Idem, „Familia nobiliară Mercea de Nădlac”, în *Ecclesia* (Nădlac), anul XV, nr. 3 (64), august 2014, p. 2.

Idem, „Familia Șerban – generații peste timp”, în *Administrație românească arădeană, studii și comunicări din Banat-Crișana*, vol. V, coordonatori Doru Sinaci și Emil Arbonie, Arad, „Vasile Goldiș” University Press, 2012, pp. 110-122.

Idem, „Fonduri și Fundațiuni cultural-filantropice patronate de Parohia Ortodoxă Română din Nădlac. Donații către Biserică”, în *Ecclesia* (Nădlac), anul XIII, nr. 1 (51), aprilie 2012, p. 2-3.

Idem, „Fundația filantropică Dimitrie Cioroabă”, în *Ecclesia* (Nădlac), anul X, nr. 2 (37), aprilie 2009, p. 2.

Idem, „Istoricul construirii bisericii ortodoxe române din Nădlac”, în *Ecclesia* (Nădlac), anul IX, nr. 2 (32), aprilie 2008, p. 2.

Idem, „Istorie, tradiție și cântare bisericească ortodoxă pe meleaguri nădlăcane. Corul Bisericii Ortodoxe Române (1882-prezent)”, în *Studii și cercetări istorice bănățene* (Timișoara), vol. 2/2016, Ed. Eurostampa, pp. 125-137.

Idem, „Începutul școlii confesionale de la Nădlac. Învățătorii din prima jumătate a secolului al XIX-lea”, în *Ecclesia* (Nădlac), anul XIV, nr. 1 (56), martie 2013, p. 2.

Idem, „Monumentele eroilor din Nădlac”, în *Administrație românească arădeană, studii și comunicări din Banat-Crișana, 95 de ani de la Marea Unire*, vol. VII, coordonatori Doru Sinaci și Emil Arbonie, Arad, „Vasile Goldiș” University Press, 2013, pp. 282-288.

Idem, „Monumentele eroilor ortodocși din Nădlac”, în *Ecclesia* (Nădlac), anul IX, nr. 3 (33), iunie 2008, p. 2.

Idem, „Nădlăcani „martori” la realizarea Memorandumului din 1892”, în *Ecclesia* (Nădlac), anul X, nr. 1 (36), martie 2009, p. 2.

Idem, „Numele localității Nădlac”, în *Ecclesia* (Nădlac), anul XIV, nr. 4 (59), august 2013, p. 1-2.

Idem, „Politica culturală a Parohiei Ortodoxe Române de la Nădlac până la Unirea din 1918”, în *Buletinul „Casa cărții” al Bibliotecii „Tudor Arghezi”*, Arad, „Vasile Goldiș” University Press, 2008, pp. 178-193.

Idem, „Preoți nădlăcani proveniți din familii nobiliare”, în *Ecclesia* (Nădlac), anul XI, nr. 5 (46), decembrie 2010, p. 2-3.

Idem, „Reuniunea învățătorilor arădeni. Ședința de la Nădlac din 1910”, în *Administrație românească arădeană, studii și comunicări din Banat-Crișana, 95 de ani*, vol. VIII, coordonatori Doru Sinaci și Emil Arbonie, Arad, „Vasile Goldiș” University Press, 2014, pp. 567-577.

Idem, „Sărbătoarea Nădlacului”, în *Ecclesia* (Nădlac), anul VI, nr. 2 (21), decembrie 2005, pp. 1-3.

Idem, „Școala din cartierul nădlăcan „De Din Sus”(„Școala lu’ Cucu”)”, în *Ecclesia* (Nădlac), anul XVI, nr. 1 (67), aprilie 2015, p. 2.

Idem, „Școala confesională ortodoxă din cartierul nădlăcan Bujac”, în *Ecclesia* (Nădlac), anul XIII, nr. 5 (55), decembrie 2012, p. 2-3.

Idem, „Turnul Bisericii Ortodoxe din Nădlac”, în *Ecclesia* (Nădlac), anul III nr. 4,5 (16, 17) mai, iunie 2001, p. 3.

Idem, „Unele consecințe ale trasării graniței de stat între România și Ungaria în zona Nădlac”, în *95 de ani de la MAREA UNIRE (culegere de studii), volum omagial*, coordonator Marius Ioan Grec, Arad, „Vasile Goldiș” University Press, 2013, pp. 133-140.

Idem, „„Urme” ale pictorului Ștefan Tenețchi la Nădlac”, în *Ecclesia* (Nădlac), anul X, nr. 6 (41), decembrie 2009, p. 2.

Idem, „Uroș Pătean – Un nădlăcan în Parlamentul țării”, în *Administrație românească arădeană. Studii și comunicări*, vol. IV, coordonatori Doru Sinaci și Emil Arbonie, Arad, „Vasile Goldiș” University Press, 2012, pp. 316-325.

Medeleanu, Horia, „Pictorul Ștefan Tenețchi. Viața și opera”, în *Ziridava* (Arad), 1987, nr. XV-XVI, pp. 357-378.

Idem, *Valori de artă veche românească în colecția mănăstirii „Sf. Simion Stâlpnicul” din Arad-Gai*, Arad, 1986.

Păcurariu, Mircea; Lițiu, Gheorghe; Popeangă, Vasile; Cristache-Panait, Ioana; Popa, Radu, *Episcopia Aradului. Istorie. Viață culturală. Monumente de artă*, Arad, edit. Episcopiei Ortodoxe Române a Aradului, 1989.

Suciu, I. D., Constantinescu, Radu, *Documente privitoare la Istoria Mitropoliei Banatului*, vol. I, Timișoara, edit. Mitropoliei Banatului, 1980.

Țiucra, Pribeagul, Petre, *Pietre rămase. Contribuție la Monografia județului Arad*, București, Imprimeria Căilor Ferate Române, 1936.

Țucra, Nicolae, *Viața și minunile Sf. Nicolae*, Oradea.

Vesa, Pavel, *Biserici de lemn de odinioară din județul Arad*, Arad, edit. Gutenberg, 1997.

Idem, „Biserici de lemn de odinioară din Protopopiatul Arad”, în *Mitropolia Banatului* (Timișoara), 1989, anul XXXIX, nr. 3, p. 87.

Idem, *Clerici cărturari arădeni de altădată*, Arad, Edit. Gutenberg Univers, 2008.

Idem, *Episcopia Aradului. Istorie. Cultură. Mentalități (1706-1918)*, Cluj-Napoca, edit. Presa Universitară Clujeană, 2006.

Idem, *Episcopii Aradului. 1706-2006*, Arad, edit. Gutenberg Univers, 2007.

Viețile Sfinților pe luna ianuarie, ed. 2, edit. Mănăstirea Sihăstria, 2005.

REPERE DE SPIRITUALITATE ÎN IMAGINI

LISTA ILUSTRAȚIILOR

- Foto nr. 1. Biserica ortodoxă română din Nădlac (imagine din 1898?).
- Foto nr. 2. Biserica ortodoxă română din Nădlac, Biserica evanghelică din Nădlac, Grădinița, Primăria și Școala de stat (carte poștală cu însemnări în limba maghiară, 1902).
- Foto nr. 3. Biserica ortodoxă română din Nădlac, Biserica ortodoxă sârbă din Nădlac și Biserica greco-catolică din Nădlac (carte poștală, înainte de 1909).
- Foto nr. 4. Biserica ortodoxă română din Nădlac și Școala confesională centrală cu sala de joc (carte poștală, 1913).
- Foto nr. 5. Biserica ortodoxă română din Nădlac (carte poștală, 1914).
- Foto nr. 6. Punerea pietrei de temelie la „Sala de Joc” și la Școala confesională centrală (1909).
- Foto nr. 7. Biserica ortodoxă română din Nădlac (latura de sud, 2008).
- Foto nr. 8. Biserica ortodoxă română din Nădlac (latura de vest, 2008).
- Foto nr. 9. Turnul bisericii ortodoxe române din Nădlac, ridicat în 1883 (2008).
- Foto nr. 10. Poarta principală de acces (anul 1938 este menționat în fier forjat).
- Foto nr. 11. Iconostasul (sculptura familia Busuioc, Nistor, Iosif și Iuliu, pictura Ion Zaicu, 1897).
- Foto nr. 12. Icoana Sfântului Ierarh Nicolae, hramul Bisericii, detaliu de pe iconostas.
- Foto nr. 13. Icoana Mântuitorului, detaliu de pe iconostas.
- Foto nr. 14. Icoana Maicii Domnului, detaliu de pe iconostas.
- Foto nr. 15. Icoana Sfântului Ioan Botezătorul, detaliu de pe iconostas (autoportret Ioan Zaicu).
- Foto nr. 16. Registrul icoanelor reprezentând scene din viața Mântuitorului și 12 personaje din Vechiul Testament, detaliu de pe iconostas.
- Foto nr. 17. Ușile Împărătești, detaliu de pe iconostas.
- Foto nr. 18. Strana dreaptă, cu trei icoane reprezentând șase din cei 12 Apostoli.
- Foto nr. 19. Tronul arhieresc cu icoana Sfântului Ioan Gură de Aur.
- Foto nr. 20. *Cei patru Evangheliști și Dumnezeu-Stăpânul tuturor*, pe boltă.
- Foto nr. 21. *Sfântul Ioan Botezătorul în pustie și Vindecarea lunaticului*, pe boltă.
- Foto nr. 22. *Iisus la lacul Siloamului și Bunul samaritean*, pe boltă.
- Foto nr. 23. *Sfântul Ilie în pustie și Umblarea pe mare*, pe boltă.
- Foto nr. 24. *Batjocorirea lui Iisus* (Ioan Zaicu și-a pictat autoportretul în personajul Iisus Hristos, în spatele căruia se află reprezentat preotul Nicolae Chicin. Celelalte personaje întruchiează membrii Consiliului parohial din anul 1897).
- Foto nr. 25. *Punerea în mormânt*.
- Foto nr. 26. *Crearea Evei*.
- Foto nr. 27. *Drumul Crucii. Simeon din Cirene*.
- Foto nr. 28. *Alungarea din Rai*.
- Foto nr. 29. *„Lăsați copiii să vină la Mine”*.

- Foto nr. 30. Detaliu de coloană, pictură decorativă ce desparte frescele.
- Foto nr. 31. *Iisus Hristos Arhiereu*.
- Foto nr. 32. *Pogorârea de pe Cruce*.
- Foto nr. 33. *Răstignirea* (printre personaje este pictat preotul Vichentie Marcovici).
- Foto nr. 34. *Cain ucide pe fratele său Abel și Jertfa lui Avraam*, pe bolta altarului.
- Foto nr. 35. Iconostas. Detaliu capitel sculptat și aurit.
- Foto nr. 36. Iconostas. Detaliu de sculptură și vrej de viță de vie.
- Foto nr. 37. Chivotul de pe masa altarului.
- Foto nr. 38. Decorațiuni aurite ale scaunelor.
- Foto nr. 39. Detaliu model pardoseală.
- Foto nr. 40. Preotul Nicolae Mărginean (1913-1943).
- Foto nr. 41. Oficierea unei slujbe de înmormântare (februarie 1968) de către preoții Vasile Bărbuț (1957-1991) și Viorel Mihuț (1961-1972).
- Foto nr. 42. Preotul Viorel Mihuț (1961-1972).
- Foto nr. 43. Preotul Ștefan Păcurar (1976-2017)
- Foto nr. 44. Preotul Alexandru Cotoraci (începând din 2017)
- Foto nr. 45. Partenie Hasan („Baci Pante”), cântăreț la strună.
- Foto nr. 46. Corul de copii dirijat de învățătorul Gheorghe Precupaș (1930).
- Foto nr. 47. Corul de copii, dirijat de învățătorul Gheorghe Precupaș (1935-1936).
- Foto nr. 48. Corul de copii, dirijat de învățătorul Gheorghe Precupaș (1937).
- Foto nr. 49. Corul Bisericii ortodoxe române, dirijat de Alexandru Pop („Baci Lisandru”) – 1979.
- Foto nr. 50. Corul Bisericesc, dirijoare învățătoare Delia Borlea (2011)
- Foto nr. 51. Membrii Consiliului parohial (1974).
- Foto nr. 52. Învățătorul George Petrovici (1901-1921).
- Foto nr. 53. Învățătorul Uroș Totorean (1901-1921).
- Foto nr. 54. Vizită canonică a Episcopului Visarion Aștileanu al Aradului (1981).
- Foto nr. 55. Slujba din noaptea de Înviere (2008).
- Foto nr. 56. Mormântul Domnului (2014).
- Foto nr. 57. Ceata colindătorilor (2011).
- Foto nr. 58. Oficierea slujbei Vecerniei și a instalării preotului Alexandru Cotoraci (8 octombrie 2017).
- Foto nr. 59. Simbolul Crediinței (tipărit în limba română cu litere latine la Pesta în 1867?).
- Foto nr. 60. Sfânta Scriptură ferecată în argint (Sibiu, 1868).
- Foto nr. 61. Corul Bisericii ortodoxe române din Nădlac (2017).

